B·A·R
II
111267

N. A. BOGDAN

ARTA de a VORBI,

recita şi declama.

IAŞI.—1899.

TIPOGRAFIA H. GOLDNER, Str. PRIMĂRIEI, 17.

Apte dicere.
CICERO.

ARTA · DE · A · VORBI · RECITA · ȘI · DECLAMA · IN · SOCIETATE · IN · PUBLIC · PE · SCENA · &CT · DE · N · A · BOGDAN · ARTIST · DRAMATIC · LAUREAT · AL · CONSERVATORULUI · DE · DECLAMAȚIE ·

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

IAȘI · MDCCCXCIX
TIPOGRAFIA · H · GOLDNER

SCRIERI LITERARE

de N. A. Bogdan

Poveşti şi anecdote din popor, Ed. II, aprobată de Ministerul Instrucţiei publice pentru împărţire de premiĭ; Ediţie ordinară 1 leŭ; Ediţie de lux, 4 leĭ.

Şi nouă şi vechi, Nuvele şi amintirĭ din Teatru; Ediţie ordinară, 1 leŭ; Ediţie de lux, 4 leĭ.

15 Comedii, parte originale, parte prelucrate după alţi autorĭ; Ediţie ordinară, 1 leŭ; Ediţie de lux, 4 leĭ.

Frunze-Verzi, poeziĭ şi epigrame; Ediţie de lux 3 leĭ 50 banĭ.

Ana-Dómna, soţia luĭ Alexandru-cel-Bun, dramă în 5; acte (sub tipar).

Ciceron, dramă în proză în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.

Bogdan I sau Intemeerea Moldoveĭ, tragedie în versurĭ în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.

Bursucul sau Un Vînat primejdios, comedie vodevil în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.

Cânţonete, Cuplete, Scene; un volum 2 leĭ 50 banĭ.

Pe câmpul de onóre, dramă în 3 acte; 2 leĭ.

Jean-Marie, dramă în versurĭ în 1 act, (traducere); 2 leĭ.

Abraam, legendă biblică dramatică, în 3 părţi; 2 leĭ.

Traian şi Dochia, legendă lirică în 1 act; 2 leĭ.

Isvorul luĭ Dan, operetă în 1 act; 1 leŭ 50 banĭ.

Berbecii la păscut, comedie în versurĭ în 3 tablourĭ; 2 leĭ.

De-a curmezişul, (scrisorĭ, călătorii, culegerĭ etc.), sub tipar.

Miş-Maş literar-artistic, (recensiunĭ, versurĭ, cronice etc); sub tipar.

Marchiza de Pompadour, vodevil în 1 act, (traducere); 1 leu.

Hamlet, Principele Danemarceĭ, tragedie în 5 acte (traducere şi prelucrare); 1 leŭ 50 banĭ.

Se expediază franco de Autor, 114, *Strada Sărărieĭ*, Iaşĭ, sau de Librăriile din Iaşĭ.

Soției mele

Alice-Isabelle.

NOTĂ.

Încă din 1880 am scris un mic studiŭ asupra *Vorbireĭ în public*, și apoĭ succesiv l'am publicat în foile *Liberalul* și *Arta* din Iași, și în *Familia* din Oradea-Mare, prefăcîndu-l și complectîndu-l la fie-care publicare din nou; acum, după o lungă esperiență și o nouă cesălare îl tipăresc în broșură sub titlul actual.

Nu am pretenția că dau o lucrare desăvîrșită în ramura acésta a studiilor vieței și activității sociale; caut numaĭ a umplea un gol simțit în literatura nóstră, întru cît maĭ ales tineritul care se consacră uneĭ cariere în care vorba e *factorul principal*, e cu totul lipsit de elementele studiuluĭ acesteĭ arte.

Dacă lucrarea mea va servi sau nu scopuluĭ, acésta o vor aprecia cei ce vor rumega-o.

N. A. B.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

I.

Menirea şi puterea cuvîntuluĭ.

Dacă răsfoim în istoria şi literatura lumeĭ întregĭ, găsim nenumărate exemple din carĭ reese că în cele maĭ grele păsurĭ ale omenireĭ, *cuvîntul* a avut puterea cea maĭ însemnată în hotărîrea sórteĭ popórelor, căcĭ acolo unde hórdele armate şi asmuţite una contra alteia nu puteaŭ ajunge la nicĭ un capăt prin forţele fisice şi ale armelor, după enorme vărsărĭ de sînge, jafurĭ şi pustierĭ, solia unor ómenĭ aleşĭ, ce se bucurau de darul judecăţeĭ şi al cuvîntuluĭ maĭ presus de semenĭĭ lor, a adus pacea, liniştea şi fericirea relativă a omenireĭ.

Din cele scrise şi transmise pînă la noi, vedem că adevărata artă a cuvîntăreĭ a început să se manifeste şi să se transmită posterităţeĭ, ca cea maĭ de preţ moştenire, maĭ ales din cele două capitale antice, Atena şi Roma, cari dădură naştere unor oratorĭ, ce pînă astăzĭ, şi în veacurile viitóre înseşĭ, nu li se va maĭ şterge amintirea: *Eschyl, Socrat, Demosten* în Atena, *Ciceron* în Roma, extaziază şi electrizează masele

poporuluĭ semi-barbar prin puterea cuvîntuluĭ lor, întorcînd spiritele dela pornirile cele maĭ pătimaşe şi fieróse la simţiminte nobile şi patriotice, salvînd în sute de cazurĭ şi onórea şi averea concetăţenilor sau patrieĭ lor, numaĭ prin talentul şi arta lor *de a vorbi.*

Prin două discursurĭ Roma a fost de două orĭ salvată: de un răsboĭ civil prin o cuvîntare măestrită a luĭ *Menenius Agripa*, şi de un răsboĭ străin prin cuvîntarea *Veturieĭ*, mama luĭ Coriolan. Prin cuvîntările calde şi pline de convingere *Isus Cristos* schimbă religia şi faţa uneĭ marĭ părţĭ din lumea nóstră.

Istoria şi literatura nóstră românéscă încă ne arată nenumărate cazurĭ, în carĭ sórta neamuluĭ nostru s'a hotărît numaĭ prin cuvîntarea unuĭ patriot, zisă cu convingerea şi căldura ce trebuie să însufleţească orce discurs menit a da naştere uneĭ fapte marĭ; dacă n'am cita decît legendarele cuvinte ale *Mameĭ luĭ Ştefan cel Mare*, care, văzînd că fiul seu revine spre cetate, zdrobit şi învins de duşman, şi caută ocrotire întro nişte ziduri ce adăposteau pe femeĭ şi copiĭ, prin o cuvîntare vrednică de mama unuĭ erou, face să renască în inima luĭ Ştefan încrederea, puterea şi încordarea ce'l părăsiseră pentru moment şi care'ĭ erau neapărate pentru a recuceri ceia ce perduse şi a reda libertatea ţereĭ sale, — ar fi destul încă de a înfăţişa unul din cele maĭ frumóse exemple de menirea şi puterea uneĭ vorbirĭ, în împrejurările cele maĭ

de seamă din viaţa unor indivizĭ sau a unor popóre.

Dar pe cît discursurile cu miez au raţiunea şi puterea lor neclintită şi nediscutabilă, pe atîta vorbele góle, *vorba de clacă*, discursurile încoherente şi pornite din cauze reu concepute şi reu definite, nu servesc decît cel puţin a năuci şi plictisi pe auditorĭ, dacă nu a aţîţa maĭ tare tocmaĭ contra faptelor pentru carĭ se pledează. Cu atît maĭ mult vorbirile defectuóse, ce nu pot atrage nicĭ atenţia nicĭ interesul ce li sînt trebuitóre, nu pot servi absolut scopuluĭ şi destinaţieĭ lor.

Nu degeaba strigă *Hamlet* cătră Polonius, ce'l întreabă ce a cetit în cartea ce o ţine în mînă:

—*Cuvinte, cuvinte, cuvinte*!..

Aceste *cuvinte* nu vor să zică alta decît că tot ce se scrie, tot ce se vorbeşte, tot ce încunjură pe fatalistul Principe, nu sînt decît *deşertăciunĭ, falşităţĭ, vorbe góle şi fără rost*, carĭ nu pot să'ĭ dea nicĭ o sensaţie nouă, nu pot să influenţeze întru nimic spiritu'ĭ abătut, distrus, desperat, nemîngîiat! El, care are necesitate de o vorbire caldă, pătrunzătóre, convingătóre, ce'şĭ caută mîngîerea întrebînd pe toţĭ ómeniĭ şi chiar tóte lucrurile ce le întîlneşte în cale, nu găseşte totuş nicăerĭ aceia ce caută, căcĭ pretutindenea nu aude decît *cuvinte, cuvinte* şi numaĭ *cuvinte*.

*

Faţă dar cu menirea şi rostul ce trebue să

aibă vorbirea nóstră, și ca să putem folosi dela fiecare cuvînt tot ceea ce putem aștepta de la el, se impune o studiare seriósă a *Artei de a vorbi*, care, fără îndoială, este cea mai de căpitenie artă din tóte cîte sînt la dispoziția individului în lumea în care trăim. Dacă ne am putea lipsi de multe din artele frumóse, din artele utile, chiar din științi, ce fac azi fericirea și gloria epocei nóstre, — de arta graiului nici-odată și nici un moment nu ne putem dispensa, căci ea e motorul vieței universale, și cu cît vom cultiva-o și înavuți-o mai mult, cu atît vom fi mai aprópe de piscul cel mai înalt al civilizației omenești.

II.

Darul şi însuşirile vorbireĭ.

Toţĭ oamenĭĭ înzestraţĭ cu darul vorbireĭ vorbesc ; nu toţĭ însă au putinţa de a vorbi cu aceeaş uşurinţă, şi nu toţĭ pot fi ascultaţĭ cu acelaş interes.

Maĭ întâĭ de toate vorba trebuie să fie conformă cu etatea, sexul, situaţia, rangul, locul şi scopul pentru care ea e menită. Orce nepotrivire contribue la nereuşita ideieĭ ce dă curs vorbireĭ, şi dă de multe orĭ loc la confuzie şi chiar la ridicol.

Inchipuiţivă într'un salon o Domnişoară, cu o figură foarte atrăgătóre, îmbracată după ultima modă, umblînd foarte uşurel, în sfîrşit totul din jurul eĭ indicînd delicateţa, gingăşia,— cînd deschide guriţa eĭ trandafirie spre a respunde cîteva cuvinte la o recomandaţie, dă drumul uneĭ vocĭ de Vagmaistru de Jandarmĭ ruralĭ ! O desiluzie complectă, şi, negreşit, şi un ridicul şi maĭ complect.

Tot aşa se póte întîmpla şi cu un Comandant de Regiment ce ar avea glasul uneĭ dom-

nişóre, sau cu un Episcop ce ar ţinea o predică cu un glas de precupeaţă.

Decĭ după om trebuie să fie potrivită şi vorba.

*

Natura trebuie să fi înzestrat cu un dar deosebit pe omul care se póte exprima într'un chip *clar, concis, sonor* şi *interesant,* căcĭ fără aceste condiţiunĭ primordiale o vorbire nu póte fi decît defectuósă.

Darul sau talentul vorbeĭ e, negreşit, cel maĭ însemnat dintre tóte darurile cu carĭ natura înzestrează pe om. Prin graĭ omul îş arată tot produsul şi tótă valórea creeruluĭ sau a inteligenţeĭ sale; prin vorbă se cunóşte calitatea unuĭ individ şi i se dă ascultarea sau satisfacţia ce i se cuvine.

Acest dar e cunoscut sub numele de *Elocvenţă.*

Mulţĭ sunt însă cari par a avea darul vorbireĭ pentru motivul că vorbesc mult şi sonor. Acésta însă nu-ĭ destul; cineva póte vorbi mult, dar fără să esprime nicĭ o idee clară şi logică; sonor, dar fără nicĭ un ecoŭ în mintea şi simţurile celor ce'ĭ ascult, pentru bunul motiv că eĭ nu înşir decît fraze góle, sforăitóre, banale, vrute şi nevrute, ce nu se leg între dînsele decît prin prepoziţiĭ şi conjuncţiĭ, ce face ca vorbele să nu fie *decît zise.*

Acésta nu maĭ e decît o elocvenţă confuză şi

absurdă, e o bolborosire zădarnică, ce nu are nicĭ un rost de a fi.

Nu am intenţia să întreprind aici un studiu sau să dau precepte asupra moduluĭ de făurire, combinare şi exprimare a vorbireĭ, cu alte cuvinte asupra chipuluĭ în care póte fi cineva elocvent sau asupra logicei ce trebue să aibă un orator, sau orcare vorbitor în public; acésta e treaba maĭ întâĭ a raţiuneĭ, apoĭ a retoriceĭ şi a dascalilor ce au misiunea de a face pe cineva să cugete maĭ întâĭ şi apoĭ să vorbéscă, sau chiar să nu vorbéscă de loc cînd nu are o ideie precisă şi clară de exprimat, pentru ca însuşĭ să fie convins, emoţionat, pătruns de ceea ce zice, şi în urmă să convingă, emoţioneze şi pătrundă pe ceĭ ce'l ascult.

Póte fi cineva orator fórte talentat, recunoscut de lume ca atare în diferite împrejurărĭ, şi totuş, cînd se îndruméză într'un discurs unde nu e pătruns de ceea ce trebuie să spue, devine din ce în ce maĭ neinteresant, maĭ neascultat, căcĭ suplineşte ideile cu fraze góle, pornirile sufleteştĭ cu combinaţiĭ de cuvinte unele maĭ sărate, altele maĭ nesărate, şi aşa se explică cum maĭ ales oratoriĭ partidelor politice, ce sunt siliţĭ de multe orĭ a vorbi în o chestie numaĭ pentru ca să *vadă* lumea că vorbesc, sau avocaţiĭ carĭ susţin o cauză nedreaptă, fac să plictisească pe auditoriĭ lor, şi în loc de simpatie şi aderare la ideile ce expun, nu capăt decît deridere şi repulsiune.

Voĭ să arăt aci numaĭ *mecanismul* de care

ar putea profita cineva care doreşte să se destine unei cariere în care trebuie să vorbiască cît mai des în public, în chestiĭ de orce natură, fie politice, fie juridice, fie sociale, artistice, literare, etc.

Tot talentul înnăscut, tot darul cu care se trezeşte cineva înzestrat de a se exprima uşor, plăcut şi pătrunzător în o societate sau dinaintea unuĭ auditor órecare, are totdéuna trebuinţă de o maĭ mică sau maĭ mare meşteşugire, de o ordine, o colorare, o cumpănire, în fine o lustruire care să'l facă cît se póte maĭ puţin expus la disonanţe sau cacofoniĭ de acele cari, ivite într'un moment neaşteptat, pot strica tótă buna impresie ce face o vorbire fórte înteresantă şi fórte meritorie, prin necunóşterea unor reguli de intonare sau exclamare ce pot zgîria auzurile acelor cunoscătorĭ în ale vorbireĭ, sau chiar şi ale acelor pătrunşi de bunul simţ numaĭ.

Precum un Tablou executat de mîna unuĭ din ceĭ maĭ marĭ maeştri se presintă sub o lumină maĭ favorabilă şi i se dă o valóre maĭ mare cînd e bine şi estetic încadrat şi aşezat, tot aşa un Discurs, fie el al unuĭ om politic, avocat, preot, profesor or artist, este maĭ priincios ascultat şi maĭ bine preţuit cînd se debitează cu o órecare pregătire, împodobire de tonurĭ şi manieri, cu o lustruire, calităţĭ pe carĭ natura singură, orcît de bogat ar înzestra ea pe cineva, nu le póte da pe tóte aceluiaş individ.

Acelaş discurs, zis într'un mod grăbit, cu

silabele nedescifrate, pe un ton uniform, fără pauzele şi respirările necesare, sau inflexiunile de voce cerute de situaţia şi valoarea fiecăreĭ ideĭ, nu produce nicĭ a zecea parte efectul ce e menit să'l producă atuncĭ cînd e rostit cu tonul şi cu regulele ce sînt necesare a se observa pentru o bună zicere.

*

Negreşit, nu are să pretindă nimene ca un discurs rostit cu cea maĭ strictă păzire a regulilor de carĭ amintesc maĭ sus să facă efect, cînd nu are întrînsul rostul şi valoarea ideeĭ ce trebuie să mişte pe ascultător.

Unul din ceĭ maĭ celebri actorĭ din epoca nóstră, Coquelin, Mounet-Sully, Sarah Bernhard, etc., dacă s'ar apuca să reciteze vr'o insanitate a unuĭ órecare autor dramatic, fără pic de ideie, de spirit sau şic în ea, nu maĭ remîne nicĭ o indoială că n'ar putea culege lauriĭ ce'ĭ acoper ordecite orĭ ei debitez opere de valóre, unde un auditor póte în acelaş timp admira *şi ideia*, *şi arta de a exprima* ideia.

Cum am putea óre să ne entusiasmăm de un discurs patriotic, care ar conţine în lungiş şi în curmeziş, zise cu tonul cel maĭ impozant şi maĭ măestrit, numaĭ fraze ca de-al de aceste pe cari le găsim date ca model de clişee parlamentare în o fóe locală, (*Era Nouă* din 1890), sub titlul de: *Cum se face un Discurs.*

Ascultaţi şi reţineţi subiectul:

Domnilor!

Chestiunea pusă de onoratul preopinent merită onórea discuţiuneï, cu o óră maï înainte, în această incintă, pentru demnitatea acestuï parlament.

Nimene maï mult decît mine nu respectă libertatea opiniunilor, dar cînd un barbat de stat, înbătrînit în luptele politice, voeşte să ne facă o destăinuire atît de gravă, într'un moment de nobilă indignaţiune, avem o sacră datorie către ţară să luăm act de dînsa.

Un om politic, Domnilor, este pînă la un órecare punct, proprietate naţională, dacă mă pot exprima astfel. Naţiunea stăpînă pe sine însăş nu póte trece cu uşurinţă peste consiliile luï.

Noï, cari suntem animaţï de acelaş dor pentru binele naţiuneï, suntem datorï să luăm act de declaraţiunea francă a onor. preopinent, dar în acelaş timp să o apreciem la justa eï valoare, căcï ţara se uită la cele ce facem şi aştéptă totul de la noï.

Nu ne este permis, Domnilor, să nu scrutăm chestiunea în forul conştiinţeï nóstre. Ar fi chiar un lucru nedemn să nu ne pronunţăm într'acéstă chestie vitală pentru ţară şi să ne ascundem ḑupă deget. Un principiu de înaltă morală în politică ne impune să ne rîdicăm ca un singur om şi să afirmăm sus şi tare că, dacă greşelï s'au făcut, culpabilii trebuie să'ş iee respunderea, pentru ca să rămînă ómenï maï presus de orce bănuială, căcï femeea luï Cesar nu trebue să fie nicï macar bánuită. Să dăm decï cărţile pe faţă.

Am zis! etc. etc.

Precum un asemenea discurs nu póte influenţa deloc auditoriul, tot aşa o piesă próstă, nişte versurï secï, o predicï fără noimă nu pot de cît să desintereseze şi să distreze pe ascultătorï

de la cuvintele oratoruluĭ sau vorbitoruluĭ, orcîtă artă şi orcît foc ar pune el în cuvîntarea-ĭ.

Din tóte aceste o maximă trebuie dar să reţinem:

— Ca un vorbitor să aibă succes, trebuie maĭ întăĭ ca discursul seu să'şĭ aibă rostul pentru care e menit, şi apoĭ să fie zis cu tótă arta şi talentul ce se cer unuĭ orator.

Norma şi noima unuĭ discurs e partea *teoretică* a vorbireĭ, intitulată *retorică*, despre care nu am a mă ocupa în acest opuscul, rezervîndumă a trata numaĭ despre partea *artificială* sau *mecanică*.

III.

Elocvenţă, Recitare, Declamaţie.

Trebuie să împărţim vorbirea în public în treĭ marĭ secţiĭ şi anume: *Elocvenţa*, *Recitarea* şi *Declamaţia*. Aceste treĭ termine sunt cu totul deosebite unul de altul.

Un individ póte fi elocvent, fără a fi un bun recitator, şi nicĭ de cum declamator. Dar tóte aceste treĭ insuşirĭ pot fi întrunite de aceeaş persónă, şi atuncĭ negreşit avem a face cu un om ce a fost bine dotat de natură.

Ciceron crede că pentru a forma un orator perfect, *natura* face maĭ mult decît *regulele arteĭ*; totuş aceste regule nu sunt de despreţuit şi trebuiesc a fi studiate chiar de ceĭ maĭ bine dotaţĭ de natură.

Dar să luăm fiecare gen de vorbire aparte.

Elocvenţa provine din darul născut în unĭĭ ómenĭ, ce se numeşte inteligenţă sau geniu, şi este rezultatul uneĭ facultăţĭ individuale de a putea exprima bine prin graĭ ideile proprĭĭ, mişcarea continuă a spiritului. Prin elocvenţă omul pătruns şi convins de o idee, póte face ca

ea să pătrundă şi să convingă şi pe alţiĭ; este uşurinţa de a transmite gîndurile şi pornirile dela individ la individ, sau dela individ la public.

Cînd zicem elocvenţă, nu înţelegem nicĭ recitare, nicĭ declamaţie, prin faptul că recitarea e un mecanism ce copiază o situaţie deja trăită, şi declamaţia o artă inovatóre, avînd de motor ambele maĭ mult o cauză exterióră, cu totul deosebită elocvenţeĭ.

In acelaş timp eclovenţa nu are nimic comun cu arta *oratorică* sau cu *retorica*. Omul cel maĭ neînvaţat póte să se bucure de o elocvenţă particulară luĭ,—dovadă babele şi moşnegiĭ noştri ce spun la poveştĭ nesfîrşite, cele maĭ multe inventate sau înpodobite de dînşiĭ, poveştĭ ce reflectează un dar ascuns în creerul puţin cult al celor ce le debitéză, o elocvenţă *sui generis*, deşi necioplită şi nelustruită.

Un actor şi literat englez, *Thomas Sheridan*, într'un op al seu [1]), susţine din toată puterea că mijlocul de a regenera genul omenesc ar fi de a'l face *elocvent*, şi în consecinţă declară că cea dintăĭ dintre arte e *declamaţia*. (!) Nu vom merge aşa de departe ca Sheridan, căcĭ ar fi a trece limitele buneĭ raţiunĭ; dar nu e maĭ puţin adevărat că elocvenţa jócă un rol fórte însemnat în sórta unuĭ individ, ca şi în destinele unuĭ popor.

---

[1]). British education, the source of the disorders in Great Britain, 1755.

Elocvența plécă din inimă și se adresează către inimi; *Faust* (de Goethe), răspunde unuĭ școlar al seu care'l întreabă cum póte convinge pe ómeni:

— Nicĭodată tu nu veĭ pătrunde inimele altora, dacă elocvența ta nu va pleca din inimă.

Recitarea nu e decît reproducerea prin graĭ a impresiunilor externe, spunerea pe-de-rost, copiarea ca să zic așa a efectelor de orce natură ce s'au petrecut sau ce se rînduesc înaintea ochilor și se transmit prin organul vedereĭ în creer, de unde reflectează apoĭ sub o formă maĭ mult sau mai puțin autotipă. Se póte recita o întîmplare tristă sau hazlie, o lecție, o lege, versurĭ epice sau dramatice etc; nu se póte recita însă un discurs, o pledoarie, versurile lirice în carĭ poetul singur își cîntă patimele etc.

Recitarea aparține maĭ mult domeniuluĭ teatral. Persóna ce recitéză presupune totdeauna a ține locul alteia; este deci o representare fictivă, cu totul contrarie elocvenței, care aparține absolut ideeĭ personale a vorbitoruluĭ.

Declamația este arta ce complectează elocvența și recitarea, îĭ dă lustrul, tonul, puterea de pătrundere, adevărata valóre inerentă menireĭ lor. *Voltaire* găsește că declamația e contrariul elocvenței; dar acésta nu-ĭ decît o eroare volteriană, întrucît aceste două specĭi ale manifestăreĭ graiuluĭ omenesc nu fac decît să se complecteze una pe alta.

Un alt autor francez, *St.-Marc Girardin*,

zice iar că „greşala declamaţieĭ este că răpeşte sentimentelor adevărate accentul adevăruluĭ". Şi acéstă premisă nu'ş are deloc rostul, întrucît menirea declamaţieĭ nu este nicĭ un moment de a contraria adevărul sau naturalul, ci numaĭ de a'l modela, lustrui, cu un cuvînt de a căuta şi culege din natură frumosul şi plăcutul, şi a'l întrebuinţa în ajutorul elocvenţeĭ sau al recităreĭ.

Este drept că astăz cuvîntul de *declamaţie* se ia de mulţĭ în un sens reu ; se ia drept ceva nenatural, emfatic, exagerat, caraghios chiar : aşa cînd ziceĭ unuĭ avocat : *Aĭ declamat minunat !*, echivalează cu : *Aĭ spus palavre fără niciŏ valoare!*

Contrar acesteĭ părerĭ declamaţia îş are rostul eĭ, întrucît e o artă ca tóte artele frumóse, utilă şi indispensabilă unuĭ orator de talent, şi întrucît ea e ţermurită de bunul simţ şi cultivată raţional.

Bine înţeles că declamaţia nu'ş are locul în o vorbire curentă.

Un profesor, care n'are decît un copil de învăţat, zice *Quintilian*, nu va da niciodată cuvintelor sale tótă greutatea, tot focul ce ar trebui să aibă dacă ar fi însufleţit de o glótă de auditorĭ ; căcĭ puterea elocvenţeĭ şede maĭ ales în suflet. Pentru ca sufletul nostru să fie puternic afectat, trebue ca el să'ş facă nişte inchipuirĭ viĭ ale lucrurilor şi să se transforme, pentru a zice aşa, în acele de carĭ avem a vorbi. Din potrivă, se simte nu ştiu ce despreţ de a înjosi pentru un singur auditor acest sublim talent al cuvîntuluĭ, care costă atîtea îngrijirĭ şi lucrărĭ, şi de a eşi pentru el singur din marginele limbagiuluĭ ordinar.

Să'ş închipuiască în adevăr cineva un om care pronunţă un discurs cu tonul, gesturile, mişcările, căldura, osteneala unuĭ orator, şi tóte acestea pentru o persónă ce'l ascultă: nu va sămăna el cu un smintit?

Ceĭ maĭ iluştri oratorĭ din Roma şi din Atena antică cultivau cu sfinţenie arta declamaţieĭ, fără care eĭ n'ar fi ajuns la reputaţia ce o au încă până astăz.

Atuncĭ tótă lumea maĭ de samă, fiĭ de Consulĭ sau aĭ Liberţilor, căutau să înveţe cu mare sirguinţă arta oratorică; exista chiar o şcólă creată de guvern, sub direcţia luĭ Quintilian, pentru învăţarea declamaţieĭ şi a bunelor manierĭ.

Elocvenţă orĭ recitare, fără puţină declamaţie nu e posibilă, orcît ar striga unii criticĭ de azĭ, ce pozez în naturalişti în artă şi cer să se gonéscă declamaţia pentru a se da loc... la ce? naturaluluĭ. Dar naturalul nu e frumos decît cu condiţia de a fi ales, estetic, menit a produce plăcerea, iar nu a copia maşinalicește orce se găseşte in natură şi sub orce formă, chiar abjectă.

Cel maĭ mare orator al Romanilor, Ciceron, a lăsat un tratat complect al arteĭ oratorice, şi în el partea cea maĭ largă o are declamaţia.

„Sunt, zice Ciceron, atîtea inflexiunĭ de voce, cîte şi sentimente; oratorul perfect trebuie să iee decĭ tóte tonurile ce se potrivesc pasiunilor de carĭ el voeşte să pară animat şi pe carĭ vrea să le scormonéscă în inimĭ.

„S'au văzut ómenĭ carĭ, fără a avea darul cuvîntuluĭ, aŭ cules prin singurul merit al decla-

maţieĭ fructele elocvenţeĭ ; dar maĭ cu seamă se văd ómenĭ de talent ce trec drept ordinarĭ, pentru singurul cuvînt că nu cunosc meşteşugireą uneĭ vorbirĭ.“

Astăz cuvîntul *Declamaţie* este înlocuit fórte neprotrivit prin *Recitare*, *Debitare*, *Zicere*,—tóte aceste cuvinte ce nu corespund complect la scopul căruĭ sînt atribuite.

Actorul *Baron* pretindea chiar că tragediile nu maĭ trebuiesc declamate ci recitate.

Toţĭ oratoriĭ şi actoriĭ celebri de astăz declam, dar nicĭ unuia nu'ĭ place să i se zică că declamă ; acésta pentru că în gura şi în mintea unora ce nu'ş dau îndestul samă de valórea cuvîntuluĭ, declamaţie e sinonim cu *sforăire*, *afectare*, vorbire absolut fantastică, exagerată sau supranaturală, însfîrşit un fel de *parodie* a vorbireĭ ; pe cînd în realitate declamaţia este consecinţa logică a uneĭ vorbirĭ culte, aşa cum ar trebui să fie pentru ca să pótă desemna ideea cu colorea cea maĭ vie ce'ĭ convine.

Negreşit că nu trebuie să confundăm aicĭ declamaţia artistică propriu zisă cu parodia declamaţieĭ de care se acaparează o sumă de medioacrităţĭ şi nulităţĭ în artă, sau oratorĭ carĭ, sub cuvîntul că declam, nu fac decît să spargă urechile sau să escite nerviĭ unor auditori prin zbierete sălbatice sau vociferărĭ discordante, ce'ş închipuesc eĭ că pot subterpune uneĭ declamaţiunĭ adevărate.

Drept acésta, declamaţia teatrală nu póte fi

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

sub nicĭ un cuvînt alta decît ceea ce este şi declamaţia oratorică. Aceleaş regule, aceleaş limite, aceeaş împodobire se impune uneia cît şi alteia.

Precum unuĭ orator nu-ĭ sînt permise excese de voce sau de gesturĭ, tot aşa şi unuĭ actor. Tot ce trece de aceste limite este exagerare, parodie, şi decĭ expune la ridicul.

Declamaţia se împarte în două categoriĭ: Declamaţia *naturală*, individuală, ce apare spontaneu în gura cuvîntătoruluĭ, şi acésta e aceea ce se aude la *tribună*, *la bara justiţieĭ*, *în amvon*,—şi declamaţia *artificială*, măestrită, adoptată, învaţată, adică declamaţia *teatrală*; una şi alta pornind însă dela acelaş principiu comun.

IV.

Cultivarea vorbirei. Înlăturarea defectelor.

Cultivarea chipului de a vorbi, recita sau declama, pentru persónele ce se destin unei carieri în care trebuie să facă uz de glasul lor, e atît de imperios cerută, încît fie cineva orcît de înzestrat de natură cu un organ favorabil şi inteligenţă superióră, nu se póte totuş apara de unele defecte inerente individului, ce se pot ivi fără de voie în discursul seu, şi fără ca să'ş pótă da samă de provenienţa şi efectul unor asemenea defecte.

Totuş, o metodă de analizare sistematică a vorbirei nóstre ne póte pune în stare de a fi singuri judecători asupra efectului produs de glasul nostru. Cu acest chip greşelile ce le-am face le vom puté observa cu uşurinţă, şi, odată observate, va putea urma corectarea.

Este deci absolut trebuitor ca fiecare să înveţe a'ş cunóşte singur defectele vorbirei sale, căci vorbire fără defecte, întru cîtă vreme cel puţin

vorbitorul nu ş'a făcut o scrutare amănunţită a debitărei sale, e aprópe cu neputinţă.

Pentru unii vorbirea prea tare constitue un defect; pentru alţii, din contra, vorbirea prea slabă constitue un şi mai mare defect; pentru cutare vorbirea prea repede, pentru altul prea rară; unii ómeni fie dintr'un defect fizic, fie din negligenţă sau lipsă de observare, se lasă a vorbi pe nas, alţii cu buzele mai mult închise, ceea ce face ca vorbirea să fie trunchiată sau neînţeleasă mai totdeauna.

Un istoric, vorbind de calităţi oratorice, scrie despre *Mirabeau*, vestitul orator al Revoluţiunei franceze, că „vócea lui era plină, bărbătéscă şi sonoră; ea umplea urechea şi o măgulea; mereu susţinută, dar flexibilă, vócea lui Mirabeau era tot aşa de bine auzită cînd se pleca, caşi cînd se rîdica; ea putea să parcurgă tóte notele, şi pronunţa finalurile cu atîta îngrijire, încît nimenea nu perdea niciodată ultimele cuvinte."

Sunt unii vorbitori cari, prin o întîmplare órecare, se deprind a întrebuinţa fie la discursuri, fie la recitările ce fac, în proză sau în versuri, un fel de arii particulare şi bizare, necontenit repetate, pe cari aşéză absolut tóte frazele ce pronunţă, şi din care cauză rezultă nu numai o vorbire neînţelésă dar şi ridiculă, supărătóre, cu neputinţă de ascultat, ce'ţ stîrneşte nervii din cauza nesfîrşitului:

Ta ram ta ta, ra ta tam
Ta ram ta ta, ra ta tam etc.

De acest din urmă defect se văd suferind mai mult tinerii şcolari cari în clasele ce au învăţat, primind lecţiuni de lectură şi recitare dela profesori cari n'au cunoştinţele trebuitóre pentru o bună vorbire sau bună recitare, învăţ ei înşiş pe elevii lor a întona pe game musicale ad-hoc bucăţile cetite şi mai ales versurile.

Prin un aşa procedeu auzim de multe ori chiar elevi ce au terminat liceele, recitînd poesii cam în modul următor:

Ştefan, Ştefan.—domn cel maare,—
Sémăn pe lume,—nu aare,—
Din Suceava,—cînd el saare.... etc.

Şi tot aşa înainte repeţind pe acelaş ton, pe care a zis versul întăi, tóte celelalte versuri, fie ele şi o sută la număr, neţinînd samă nici de virgulă, nici de punct în mijlocul sau între frazele unui vers, neaccentuînd decît cesura şi sfîrşitul fiecărui rînd, ceea ce face ca poesia să nu mai presinte pentru ascultător acel interes viu al ideei poetice ce s'ar putea aştepta de la ea, fie ca naraţiune, fie prin pateticul sau simţurile înalte ce conţine, ci din potrivă să nu facă decît a distra mintea ascultătorului, şi în multe cazuri chiar a'l adormi.

Acelaş lucru se întîmplă chiar cu proza; cetirea bolborositóre ce observăm la dascalii şi popii inculţi, cari citesc psaltichia sau alte cărţi bisericeşti pe un ton nasal, grăbit, repetînd veşnic aceleaş cadenţe, aşa că fac ca nici unul din cre-

dincioşii ce vin la biserică să nu înţeleagă sau să nu se intereseze de ce li se ceteşte.

Recitarea defectuósă a lecţiilor trece apoĭ în vorbirea curentă, şi vedem pe mulţĭ că atuncĭ cînd ocazia li se presintă ca să vorbéscă cu un glas maĭ împunător în faţa uneĭ societăţĭ sau a unui public, maĭ mult sau maĭ puţin numeros, eĭ împodobesc cugetarea lor prin o aureolă de nesfîrşite *Ta-ram-ta-ta, ta-ram-ta-ta !*

Decĭ, dacă copilul nu e desbarat din pripă de aceste manierĭ de vorbire nenaturală, maĭ tîrziu, cînd îş va fixa o carieră, defectul va fi mult maĭ greu de desbarat,— şi pentru acésta se vĕd adesea advocaţĭ, profesorĭ, actorĭ şi alţĭ profesionişti aĭ vorbireĭ, expuşĭ ridicululuĭ prin psalmodierile lor.

Nimene nu trebue să'ş meşteşugéscă vocea într'un chip nenatural, sau să facă sforţărĭ colosale spre a ajunge, de exemplu, să imiteze pe cutare or cutare orator în vogă ; nu, aceasta încă ar fi un defect, căcĭ imitaţia se va putea orcînd observa şi de orcine, că nu e decît o imitaţie. E vorba însă ca fiecare să se siléscă, cu mijlocele'ĭ propriĭ, de a'ş cultiva modul de vorbire şi a'ş desvolta vocea,—căcĭ trebue să o spunem, vocea prin o bună metodă se póte desvolta, împodobi sau înavuţi, şi face aşa ca, din o mică întindere ce o are la început,—după un studiu şi o aplicare seriósă, să capete din ce în ce maĭ multă întindere, maĭ multă maleabilitate, claritate, rotunzime şi dulcéţă.

Inseş defectele naturale prin un studiu stăruitor se pot înlătura, dacă nu în total cel puţin in mare parte; aşa s'au văzut gîngavi cari au dobîndit o vorbire dacă nu absolut perfectă, cel puţin curentă, limpede; s'au văzut persóne ce nu puteau pronunţa consónele *r, s, z* ori *ce,* că după o îndeletnicire stăruitóre au ajuns să scape de acest neajuns al pronunţiei lor.

Trebuie a mai nota că, pe lîngă că vorbitorul ce n'ar avea calităţile cerute, se găseşte ades în trista poziţie de a nu fi ascultat de ceî cărora el le vorbeşte, şi astfel să peardă cauza ce o pledează, şi cu cît mai mult el o pledează, dar încă se póte ca, prin greşelî de intonaţie ascultătorul să înţelégă cu totul altă ceva decît ceea ce vorbitorul voeşte să spue. Aşa de exemplu unii pot înţelege înloc de *comóră omóră,* înloc de *grindă ghindă,* înloc de *creaţă raţă,* înloc de *haină haină* etc.

Un studiu serios asupra vorbirei şi pronunţăreî póte deci aduce un folos vădit, şi nu e un simplu lux, ci o trebuinţă neapărată celor ce se destin uneî cariere în care principalul mijloc de acţiune e vorbirea.

V.

Emiterea şi Particularităţile inerente vocei.

Vocea, organul prin care exprimăm gîndurile nóstre, trebuinţele şi plăcerile, dorinţele sau durerile nóstre, are aprópe pentru fiecare individ particularităţi cu totul deosebite, înerente firei sale; arare orî se vor întîlni doi ómenî carî să aibă acelaş sunet, acelaş ton, aceeaş vibrare şi forţă a glasului lor.

„Omul are treî feluri de vocî, zice *J.-J. Rousseau*, şi anume: vocea vorbitóre sau articulată, vocea cîntătóre sau melodiósă, şi vocea patetică sau accentuată, care serveşte de a exprima pasiunile şi care animează cîntecul şi cuvîntul.“

Dovada cea mai bună ce o putem avea despre deosebirea vocilor, e că mai întotdeauna sîntem în stare a cunóşte numai după voce şi fără ajutorul vedereî persónele cu carî am avut prilejurî mai dese de a convorbi.

Micimea sau întinderea uneî vocî depinde cele mai de multe orî dela compunerea fizică a organelor de respirare; dar iarăş se póte ca ea să

devie dela puţina sau maĭ multa întrebuinţare, cum şi dela buna sau réua întrebuinţare a organuluĭ.

Muţia, gîngăvia sau pelticia pot fi din naştere, sau se póte ocaziona prin accidente or din lipsa uneĭ îngrijirĭ materne raţionale. S'au văzut copiĭ carĭ în pruncia lor nu prezentau nicĭ un defect de construcţie al organuluĭ lor, carĭ erau prin urmare destul de apţĭ pentru a putea vorbi corect în adolescenţa lor, şi totuş într'o zi eĭ deveniră în neputinţă complectă orĭ parţială de a se exprima; maĭ tîrziu însă, prin educaţie stăruitóre s'au putut îndrepta pînă la un órecare punct de aceste neajunsurĭ ale celeĭ dintăĭ creşterĭ defectuóse.

Exemplele ce ni le dă studiul musiceĭ vocale sînt cele maĭ sigure din cîte putem cita, pentru modelarea şi înfrumuseţarea vóceĭ. Un bun cîntăreţ se va exprima totdéuna chiar în vorbirea luĭ ordinară destul de clar; acésta pentru că, spre a ajunge să cunóscă musica, cîntarea, el a trebuit maĭ întăĭ să se dedee la o serie de exerciţiĭ, de modelărĭ ale glasuluĭ său, carĭ pe nesimţite au adus o imbunătăţire şi în pronunţia sa.

Ca început al uneĭ îndreptărĭ spre bună-vorbire n'aş putea recomanda ceva maĭ bun, celor ce se simt cu órecarĭ defecte în voce, decît studiarea sistematică şi raţională a cîntuluĭ.

Acelor carĭ, din deosebite motive, n'ar putea să se dedeie unuĭ studiu serios al musiceĭ, li se póte totuş recomanda exerciţiĭ zilnice, necontenite şi pe tótă întinderea vóceĭ lor cel puţin pe gamele ordinare ale muziceĭ, dela cea maĭ de jos

pînă la cea mai desus notă ce o pot rîdica, dela cea mai puternica pînă la cea mai slabă emisiune a vóceĭ. Acest exerciţiu e de neapărată trebuinţă pentru corectarea celor mai multe defecte de pronunţare şi pentru deschiderea voceĭ.

Indată ce cineva devine stăpîn pe emiterea sunetelor din una sau două game, trebuie numaĭdecît a aşeza cuvinte pe fiecare notă, fie versurĭ fie proză, adică cîte o silabă pe fiecare notă. După cîteva lunĭ de asemenea exerciţiĭ înbunătăţirea vociĭ trebuie să se simţească şi se înlătura într'un chip vădit o mare parte din defectele pronunţăreĭ.

Mijlocul de a vorbi cineva într'o cameră fără a fi auzit de nimene, şi în faţa uneĭ oglinzĭ (în care vorbitorul îş închipue a vedea un critic), nu prezintă mai nicĭ o garanţie de reuşită, atuncĭ mai ales cînd cel ce se încearcă a'ş corecta vorbirea nu va fi absolut pătruns de regulile uneĭ criticĭ proprie, ce le voi expune mai tîrziu, căcĭ puţine inteligenţĭ sunt apte de a'ş vede, fie şi prin mijlocul uneĭ oglinzĭ, defecte pe carĭ nu şi le cunosc, de carĭ nu'ş pot da samă şi carĭ le scapă prin urmare de la corectare orcît de mare le-ar fi bunăvoinţa de a le surprinde şi îndrepta.

VI.

Importanța și efectele Pronunțărei.

Înțelegem prin o bună pronunțare o vorbire lămurită, descifrată, largă, înțeleasă de toți ce o ascultă, și avînd în ea tóte intonările raționale, menite a scóte în vază adevărata intenție a celui ce vorbește. O pronunție rea nu însușește asemenea condiții, fie în total fie în parte.

Pentru ca o pronunție să fie lămurită or descifrată, vorbitorul trebue mai întăi de tóte să aibă o deplină cunoștință și putință de a desface fiecare cuvînt al unei fraze, fiecare silabă a cuvîntului, a le pronunța apoi în complect fără nici o omisiune, și a observa ca nu numai silabe întregi să nu fie trecute cu vederea, dar chiar nici un sunet, fie vocală fie consónă, și nici chiar acele litere cari în limba nóstră se aud în vorbă abia pe jumătate.

Acésta este, putem zice, cel întăi pas cătră o pronunțare corectă; și orcine nu va căuta să facă un studiu amănunțit asupra desfacerei silabelor și chiar a literelor din un cuvînt sau

BIBLIOTECA
ACADEMIEI
ROMÂNE

dintr'o frază, acela nu va ajunge niciodată să aibă o pronunţare perfectă.

Dacă am lua de exemplu fraza următóre:

Omenirea a suferit multe vécurĭ de restriște și a îndurat multe plăgĭ ale naturei carĭ i-au oprit mersul către civilisaţie precum și indeplinirea mareluĭ ideal către care vecinic a ţintiț să ajungă fără, ca vreodată să fie în stare a'l atinge din pricina nesiguranţeĭ ce a domnit în tot cursul vremurilor...

Cetită acésta bucată fără deosebirile cerute de regulile vorbireĭ, bazate pe raţiune, ea póte încurca auzul ascultătoruluĭ, aşa că chiar dela jumătatea eĭ să nu se maĭ pótă lega ideea şi să nu se maĭ pótă înţelege la ce substantiv se rapórtă cutare verb or cutare adiectiv etc.; ba chiar, în cazul cînd fraza ar fi vorbită repede să pară maĭ mult o frîntură de limbă decît exprimarea uneĭ ideĭ.

Incercaţĭ însă a repeta acéstă frază din ce în ce maĭ rar decît ordinarul vorbireĭ ce vă e natural, şi pentru un exerciţiu mecanic puteţĭ lua un ceasornic; dacă după vorbirea obicinuită aţĭ debitat rîndurile sus-citate în un spaţiu de 20 secunde, repeţînd acéstă frază a doua oară căutaţĭ a întrebuinţa un timp de 30 secunde pînă ce veţĭ sfîrşi-o de zis; la a treia oară întrebuinţaţĭ 40 secunde, şi tot aşa înainte pînă ce veţĭ vedea că trebue să deslipiţĭ însăşĭ silabele pentru a pronunţa într'un restimp de un minut de exemplu acéstă frază, ce maĭ înainte o ziceaţĭ în 20 secunde.

Cu acest metod veţi ajunge a pronunţa cam astfel:

O-me-ni-rea — a — su-fe-rit — mul-te — vé-curĭ — de — răs-triş-te — şi — a — în-du-rat — mul-te — plăgĭ — a-le — na-tu-reĭ — carĭ — i-au — o-prit — mer-sul — său — că-tră — ci-vi-li-sa-ţi-e— —

Şi tot aşa înainte.

Un asemenea exerciţiu este fórte folositor pentru cumpănirea şi îndreptarea vorbireĭ, şi e aprópe singurul léc contra îngrămădireĭ silabelor şi a literilor, ce o comit o mare parte din persónele carĭ nu sunt pătrunse de regulele uneĭ bune vorbirĭ.

Pentru ceĭ ce sufer de defecte în pronunţarea unor anumite litere, pe lîngă metoda de descifrare a frazelor şi silabelor ce am expuso maĭ sus, trebue să caute a se exercita necontenit tocmaĭ asupra acelor sunete pe carĭ le scot maĭ cu greu. De pildă, unul ce pronunţă greu pe *r*, trebue ca maĭ tot timpul ce'l póte avea liber să se exercite a zice necontenit cuvinte sau silabe ce cuprind acest sunet. De exemplu;

Tar, ter, tir, tor, tur,
Tra, tre, tri, tro, tru,
Răruncheĭ, rariţă, trăsură,
Vatrar, Rembrandt, şvarţ, etc.

Un altul ce nu póte pronunţa pe *ş*, ar trebue să se desprindă încetul cu încetul a *şuera* bine şi tare, apoĭ a şuera intre dinţĭ, cu buzele cu totul deschise, neatingîndule una de alta; apoĭ

a *fîşii* imitînd glasul gîştelor; în urmă căutînd să pronunţe cît mai multe cuvinte ce conţin pe *ş*, după cum s'a văzut exemplul cu *r*.

Aceĭ a căror limbă se împiedică la pronunţarea unor cuvinte anumite, mai ales la acele ce posed consóne împreunate, ca: *straiu, craiu, flămînd, grabnic, fléc, sloiu,* etc., trebue să caute bine anume în ce caz de împreunare sau încălicare de cuvinte se întîmplă încleştarea limbeĭ; odată defectul aflat cu preciziune, se póte proceda în privinţa luĭ după cum s'a arătat şi pentru sunetele *r* şi *ş*.

Un asemenea caz, aşa numit de încleştare a limbeĭ, e produs mai totdeauna prin defectuositatea de construcţie fizică a părţilor interne ale gureĭ, ale limbeĭ şi mai osebit ale obrajilor interni. Carnea prea crescută a ginginelor or a fălcilor, a obrajilor interni sau a buzelor, pricinuesc în cele mai multe cazurĭ greutatea exprimăreĭ.

In mare parte aceste defecte se pot înlătura prin o gimnastică sistematică a gureĭ, fălcilor şi limbeĭ. Precum gimnastica corporală destinde, desvoltă şi întăreşte corpul, punîndu'l în stare de a executa lucrurĭ ce mai înainte îĭ erau cu neputinţă, tot aşa o gimnastică a gureĭ póte fórte mult folosi uneĭ bune pronunţărĭ.

Se spune că uniĭ oratorĭ anticĭ, pentru a'ş lărgi şi înfrumuseţa timbrul voceĭ lor, ţineau, diferite lucrurĭ micĭ, rotunde, ca petricele

alune, nuci etc., între gingini şi obraji interni, sau sub limbă, pe cînd se exercitau la vorbire.

Astfel tradiţia zice că: „Demosten, ce era slab de constituţie, avea o vóce nu tocmaĭ puternică, pronunţarea încurcată şi respiraţia scurtă, a fost de două orĭ hiduit de Atenienĭ ce nu puteau asculta un discurs barbar, nicĭ chiar o întonaţie falşă; din acéstă pricină el începu o luptă crîncenă contra luĭ însuş, pentru a modela şi regula un geniu, pe care excesul de energie putea să'l întărească; şi pentru a dobîndi calităţile exterióre necesare unuĭ orator public, făcu studiĭ asupra stiluluĭ, îndreptă viciile pronunţăreĭ sale declamînd bucăţĭ lungĭ cu gura plină de petricele micĭ, vociferînd înaintea valurilor furtunóse ale măreĭ, pentru ca să se pótă deprinde cu furtunile din adunările populare. Demosten stătu lunĭ întregĭ într'o suterană, cu capul ras pe jumătate, pentru ca nu cumva să'ĭ vie poftă să'ş părăséscă peştera, copiind acolo pe Tucidide cîte de opt orĭ chiar în şir, încercînd a exprima totul în mod oratoric, pregătind bucăţĭ pentru orce ocazie, declamînd necontenit, meditînd, scriind“ [1]).

Vedem dar din cele reproduse maĭ sus, că prin o muncă stăruitóre se pot corija defecte cît de pronunţate. Istoria cu petricelele e de ţinut în samă, căcĭ în acest caz nu e decît o gimnastică a gureĭ; bobiţa ţinută în gură produce

[1]). *P. Larousse*, Grand Dict. Universel.

o presiune în timpul vorbireĭ asupra limbeĭ sau asupra obrazuluĭ, îl face maĭ elastic şi dă loc prin urmare tonuluĭ de a se produce maĭ cu înlesnire în cavitatea dobîndită prin apasarea aceleĭ bobiţe.

Bine înţeles că sunt defecte anatomice de acele ce cu nicĭ un mod nu se pot îndrepta, şi indicaţiile date maĭ sus nu pot fi luate ca infailibile; însă trebuie să se ţie în samă că, cu stăruinţă se póte îndrepta mult, şi de aceia nu arare-orĭ putem vedea că prin educaţia specială ce se dă de unĭĭ profesorĭ sau pedagogĭ experimentaţĭ, mulţĭ tinerĭ ce au fost muţĭ cu totul pînă la o vrîstă órecare, încep să articuleze diferite cuvinte, cu carĭ maĭ mult sau maĭ puţin se pot servi spre a exprima ideile lor.

O pronunţare limpede şi corectă este singura ce poate satisface raţiunea şi interesul unor vorbitorĭ şi deaceia, pentru ca să obţinem efecte bune ale comunicăreĭ ideilor nóstre, trebuie să ne silim înainte de tóte a *pronunţa perfect*.

VII.

Regule ortografice și variația tonurilor.

Păzirea strictă a regulelor ortografice, și întonarea conform acestor regule e de cea mai mare trebuință pentru o bună pronunțare.

Cel ce nu ştie în scriere unde să pue o virgulă, două puncte, etc., nu ştie de asemenea unde trebue să curme vorbirea, unde să iee o respirare de o mai scurtă sau mai lungă durată, unde să suspende şi unde să curme cu totul vorbirea sa.

O virgulă echivalează cu o respirare scurtă; punctu-virgula e curmarea pe jumătate a vorbirei; două puncte sînt semnul de oprire bruscă a unei fraze prin rîdicarea vócei, spre a se atrage atenția asupra frazelor ce vor urma de acum înainte.

Luați o frază desgolită de orce punctuație ortografică, de exemplu:

Nu sórta mea trebuie să se pronunțe or una or

alta a mai fi slugă la porunca altuia a pleca capul sub sabia luĭ să nu pot zice că voĭ cutare lucru şi să'l dobîndesc din tinereţa mea am hrănit în piept un dor neînvins acum sînt pe cale a'l realiza....

Pronunţînd aceste cuvinte după cum sunt scrise, fără întrerupere, fără variaţie de intonare, orcîtă bunăvoinţă va avea ascultătorul să le priceapă, nu va reuşi ; şi căutînd să găsească o virgulă or un punct după o frază órecare, va perde şi mai mult şirul vorbelor următóre.

Lipsînd astfel priceperea uneĭ cuvîntărĭ, ea nu'ş mai are rostul, şi decĭ vorbitorul este expus a se trezi părăsit de ascultarea celor cătră carĭ vorbeşte, cu tóte că vorbirea luĭ póte avea ceva interesant în miezul eĭ.

Ziceţĭ însă fraza cu tótă punctuaţia eĭ, astfel :

Nu !... sórta mea trebuie să se pronunţe ! Or una or alta : a mai fi slugă la porunca altuia, a pleca capul sub sabia luĭ !... să nu pot zice că voĭ cutare lucru, şi să'l dobîndesc !...

Din tinereţa mea am hránit în piept un dor neînvins ; acum, sunt pe cale a'l realiza...

Astfel zise nişte asemenea fraze, devin înţelese, şi departe de a provoca plictiseală, ele aduc şi susţin tocmaĭ interesul de a afla încheerea la care trebuie să ajungă vorbitorul.

E numaĭ decît trebuitor dar ca cel ce vorbeşte sau recitéză în public să cunóscă perfect regulele gramaticale şi să ştie fără greş unde, în debitul seu, va trebui să uzeze de o virgulă, de un punct-virgulă, două-puncte, exclamaţia, întrebarea, reticenţa, pauza, parentezul etc.

Să dăm cîteva exemple de mistificarea ce se póte face în cazurĭ de greşelĭ de punctuaţie. Versul următor:

Invinşĭ vom fi, nu vom învinge!

are un înţeles cu totul altul decît versul:

Invinşĭ vom fi? Nu! vom învinge!

Pe cînd în versul dintăĭ vorbitorul spune cu siguranţă că: „vom fi învinşĭ noĭ, şi nu vom puté învinge pe altul“, în versul al doilea se exprimă cu totul contrariul, afirmînduse că: „nu noĭ vom fi învinşĭ, ci vom învinge pe altul“.

Reticenţa póte schimba de asemenea înţelesul sau ideia uneĭ fraze; astfel cînd cineva zice:

— Vă recomînd pe d. Ionescu, poet de mare... talent.

Reticenţa pusă după cuvîntul *mare*, face a se înţelege că acest calificativ e întrebuinţat într'un sens ridicul, e o ironie sau batae de joc,— pe cînd dacă s'ar fi zis fraza întrégă fără reticenţă, calitatea de *mare talent* putea fi luată în serios.

O întrebare pusă ne la locul eĭ, póte denatura iarăş înţelesul uneĭ vorbe. Aşa în fraza următóre:

— Să trăiască d. Vasilescu!

nu vedem nimic extraordinar, ci constatăm o simplă urare de viaţă D-luĭ cutare, din partea D-luĭ cutare; puneţĭ însă un punct de întrebare la finele frazeĭ, astfel:

— Să trăiască d. Vasilescu?,

şi vedeţi singuri dacă mai e aceéş idee, acelaş înţeles acum, care a fost şi în cazul dintâi.

Asemeni întonări falşe se pot face şi din lipsa de cunoştinţă a regulelor vorbirei, şi din greşală; noi însă cată să ne ferim în totdéuna în vorbirea nóstră de aşa-ceva, dacă nu voim a cădea în ridicul.

E bine înţeles că în cazuri de vorbire ironică, oratorii caut a da tocmai întenţionat intonări falşe frazelor sau cuvintelor lor, acésta însă pentru interesul ca ascultătorii să pricépă *altă ceva* decît ceia ce pronunţă, pentru că interesul oratorului este fie de a ridiculiza órecare situaţie, prin laude nemeritate, fie de a întortochia sensul cuvintelor sale, spre a obţine alt efect decît cel ce *se arată* că vrea să'l aibă. Pentru acésta însă trebuie să se caute a se deosebi fórte bine vorbirea sinceră de o vorbire mestesugită anume pentru a i se altera înţelesul.

VIII.

Accentuarea.

Inainte de a începe analiza frazăreĭ, prin care se colorează un şir de vorbe maĭ mult sau maĭ puţin importante, pentru a le da relieful ce li se cuvine, în scop de a produce efectul la care ţintesc, cată să vorbim cu preferinţă despre *accent*.

Accentul e o apasare de ton relativ maĭ mare ca de obiceiŭ, ce se întrebuinţază pentru unul sau maĭ multe cuvinte dintro frază, spre a i se da adevăratul înţeles pe care vorbitorul îl are în intenţie.

O nouă frază, trebuie să pórte totdéuna un nou interes pentru ascultător; e ca un argument, ca un tact muzical ce vibrează diferit de cele precedente; accentul are misiunea de a colora sau armoniza acea noutate, el arată cu precizie care e înteresul sau ţinta noutăţeĭ în fraza vorbită.

Aşa de exemplu cînd zicem:

— „Stefan-cel-Mare lupta de-a valma ca orcare ostaş de rînd...“

Ce ne-ar puté interesa maĭ mult în acéstă

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

frază ? Numele luĭ Stefan cel-Mare ? Nu, căcĭ noĭ îl ştim, cu atîta maĭ mult, cu cît presupunem că pentru a ajunge la asemenea frază a trebuit să se maĭ vorbéscă mult de Stefan-cel-Mare ; ne vor interesa dar cuvintele „Lupta de-a valma“ ; aceasta e noutatea frazeĭ acesteia ; pe aceste cuvinte trebuie suită întonarea frazeĭ, lăsînd cum am zice mult maĭ în umbră or maĭ jos, atît cuvintele de „Stefan-cel-Mare,“ despre care s'a maĭ vorbit, cît şi : „ca orcare ostaş de rînd,“ carĭ sunt o complinire a ideeĭ „de a valma“.

Dacă vorbitorul ar voi să accentueze cuvintele : *Stefan-cel-Mare*, ar rezulta imediat că ideea de a lupta de-a valma nu maĭ e nouă, că s'a maĭ vorbit de lupte de-a valma, şi că, cel ce vorbeşte vrea să înţelégă de exemplu, că „nu *X*, nu *Y*, nicĭ *Z*, ci Stefan-cel-Mare este cel ce lupta de-a valma“, etc.

Vedeţĭ ce tranziţie mare de ideĭ, tranziţie fundamentală pot zice, se face prin schimbarea accentuăreĭ în o frază.

Un alt exemplu în fraza următóre :

„Eu mă duc în tîrg să cumpăr carne“.

Incercaţĭ a pune accentul pe orcare alt cuvînt afară de *carne*,—care e motivul pentru care tóte celelalte se înşiră, căcĭ de carne are cineva nevoe, iar nu de a merge în tîrg,—şi veţĭ vedea că înţelesul frazeĭ se schilodeşte. De veţĭ pune accentul pe „duc“, s'ar părea că a vorbit cineva maĭ înainte că n'ar voi să se ducă ; de veţĭ accentua pe „în tîrg“, se va părea că un

alt cineva ar fi propus să meargă în alt loc pentru cumpărarea cărneĭ; de veţi accentua pe „cumpăr“, atunci va reeşi că s'a vorbit maĭ nainte de a se lua în alt mod, nu de a se cumpăra, şi vorbitorul pare a zice că „preferă să cumpere“.

Tot aşa în versurile zise de Cezar către Brutus, din *Mórtea luĭ Cezar*, de Voltaire:

....Roma cere tiranie!
Ziua 'n care 'ĭ ştĭ acésta în curînd are să vie.

Adevăratul accent în semistihul întâĭ trebuie să fie pus pe cuvîntul „tiranie“; prin acésta Cesar demonstră că: „nu cu blîndeţă, nicĭ cu vorbe dulcĭ trebuie el să se pórte cu Roma, care astăz a făcut abuz de libertatea eĭ, şi că e silit să întrebuinţeze *tirania*“!

Dacă din potrivă s'ar lasa ca accentul să lovească asupra cuvîntuluĭ „Roma“, înţelesul se schimbă cu totul şi reesă că „Roma întradevăr *ar cere* tirania, numaĭ pentru că aşa'ĭ place, iar nu că doar Cesar ar voi să fie tiran cu ea“.

A şti cineva să aplice la locul seu accentul e prin urmare una din cele maĭ importante calităţĭ ale vorbireĭ, căcĭ, cum am zis, aplicarea falşă distruge cu siguranţă înţelesul uneĭ vorbirĭ.

Şi totuş asemenea greşelĭ neertate se întîlnesc la mulţĭ; aceĭ tinerĭ maĭ ales ce din întîmplare studiază cu profesorĭ germanĭ, sufer maĭ mult de greşala aplicăreĭ accentuluĭ, întru cît limba germană avînd un mod de construcţie grama-

ticală cu totul diferit de cea romînéscă, întrebuinţează accentul la începutul uneĭ fraze, pe cînd la noĭ din potrivă rareorĭ sau maĭ nicĭ-decum nu se întrebuinţează accentuarea la început, ci la mijloc sau maĭ ales la sfîrşitul frazeĭ.

Iată cîteva exemple de întonaţiunĭ greşite ce credem că póte să îndrumeze maĭ bine la cunóşterea moduluĭ de accentuare în diferite cazurĭ:

„Cîmpia e verde şi înfloritä.“

„Astăz sórele luceşte maĭ voios decît întotdéuna“.

„Copilul se jócă cu căţeluşiĭ“, etc.

Rîdicarea tonuluĭ la cuvintele „Cîmpia“, „Azĭ“, „Copilul“, e nu se póte maĭ defectuósă; dinpotrivă trebuie ca aceste cuvinte să fie uşor trecute cu întonarea şi să se accentueze în fraza dintăĭ cuvintele „verde şi înfloritä“, în a doua „maĭ voios“, în a treia „cu căţeluşiĭ“, şi aşa maĭ departe.

IX.

Frasarea şi Analisarea vorbireĭ.

Prin frasare trebuie să înţelegem o vorbire foarte măestrită, o cumpănire logică a fiecăreĭ vorbe, cum şi maĭ ales colorarea şi valorificarea fiecăreĭ părţĭ din vorbe.

Vocea nóstră e în stare a se preface orşicum am voi noĭ s'o modulăm, de la strigătul cel maĭ puternic până la şópta abia auzită. Vócea cu care ne servim în vorbirea curentă, amicală sau casnică, diferă în grad cu cea de care ne servim întro vorbire publică, tot aşa precum se póte observa deosebire între gamele unuĭ cîntec.

Cînd vorbim în public decĭ ne servim de o voce specială, maĭ profundă, maĭ puternică, şi maĭ nuanţată decît cea de toate zilele, şi în acest scop trebuie să ne îndrumăm spre o bună frazare.

Modulaţiile voceĭ *mediale*, — numim astfel vocea pentru vorbirea în public,—pot fi tot atît de mult variate, ca şi schimbările de tonurĭ şi modulaţiĭ în musică. O ureche fină ar putea nota chiar cu precisie tóte variaţiile produse

în frazarea unuĭ discurs ţinut de cutare or cutare orator.

Pentru a reuşi în frazarea unuĭ discurs sau a uneĭ vorbirĭ în public, de orce specie, trebuie să nu încetăm nicĭ un moment de a face noĭ înşişĭ critica sau analiza fiecăruĭ cuvînt ce'l pronunţăm; maĭ trebuie apoĭ să simţim negreşit cît se póte maĭ mult în corpul şi sufletul nostru tot ceia ce vocea nóstră debitéză, să ne transportăm cu totul în acţiunea ce vrem s'o înfăţişăm, căcĭ altfel, cînd noĭ nu vom părea de cît o maşină ce face a se vărsa din ea un şir de vorbe, fără ca ele să aibă o conexitate cu corpul maşineĭ, nu vom putea niciodată captiva interesul unuĭ auditor. Şi interesul auditoruluĭ e de cea maĭ întâĭ trebuinţă de captivat, dacă vorbitorul are întradevăr un scop ce'ş propune să'l susţie, să'l justifice sau să'l strecóre în simţurile auditoruluĭ.

Un proverb latin zice: „De vreĭ să mă facĭ să plăng, plîngĭ tu însuţi“; de aceia pentru ca un vorbitor să cîştige interesul ascultătorilor seĭ trebuie ca cel puţin să pară cu totul interesat în espunerea ce o face.

Pentru a se ajunge la acéstă reuşită, trebuie ca cineva să posedă pe lîngă talentul natural de vorbire, pe lîngă un organ favorabil, şi o órecare artificialitate, o împodobire, o înfăţoşare de pasiune proprie, ceva póte maĭ exagerată de cît în simpla realitate, dar care exagerare niciodată şi cu nicĭ un preţ un trebuie să pă-

şească limitele verosimilităţeĭ bazate pe naturalul a diferiţĭ indivizĭ; căcĭ la cel întăĭ pas peste limitele naturaluluĭ se póte naşte cele maĭ adese orĭ *disonanţa, cacofonia* şi *ridiculul.*

Uşor se póte vedea diferinţa de pasiune în frasare la aceĭ oratorĭ ce de exemplu ş'au învaţat discursurile pederost, şi fac să le ésă vorbele din gură cum curge făina la móră; preocupaţĭ de amintirea a ataríĭ cuvinte, ataríĭ vorbe convenite şi înşirate de maĭ nainte, debitarea unor astfel de oratorĭ, orcare ar fi talentul lor relativ, nu póte egala pe improvizătorĭ, a căror minte lucréză în momentul vorbireĭ într'un mod cu totul maĭ pasionat, maĭ absolut decît al celorlalţĭ.

Actoriĭ sufăr în mare majoritate de acest neajuns; şi debitarea pe scenă a fiecăruĭ, cu excepţia marilor talente ce pot a'ş naşte şi egala în mintea şi corpul lor întruparea ideală a roluluĭ lor, nu e nicĭdecum prevăzută cu regulele cerute pentru o bună frazare.

S'au văzut de exemplu actorĭ carĭ recitau cu mult sînge rece următórea frază:

....Ajuns acolo, un spectacol îngrozitor se presintă înaintea ochilor meĭ: zece cadavre zăceau la pămînt; capetele lor erau despreunate de corpurĭ; rănĭ late, din carĭ se scursese tot sîngele victimelor, se vedeau pe fiecare trup; nu maĭ era un locuşor cît de mic unde să'ţ puĭ vîrful picioruluĭ fără să calcĭ pe un lac de sînge închegat. La aşa vedere tótă carnea de pe mine s'a încreţit, creerĭĭ îĭ simţeam cum se mişcă, ochiĭ mi s'au întunecat, nu maĭ ştiam unde mă aflu", etc. etc.

Eĭ bine, asemenea îngrozitóre povestirĭ erau spuse de actorul în chestie, şezînd pe un scaun, rezemat de o masă şi fumînduşĭ în linişte ţigara. Judecaţĭ dacă scena istorisită a produs efectul pe care autorul dramatic a voit să i'l dea ?

Tot aşa se póte întîmpla cu discursul unuĭ orator, cu pledoaria unuĭ avocat, cu predica unuĭ preot, sau cu lecţia unuĭ profesor.

Artificialitatea or mecanismul frasărieĭ, pe lîngă darul natureĭ, este aşadar de trebuinţă neapărată, şi se póte obţine numaĭ prin o analisă critică instantanee a vorbireĭ.

Pentru a da un exemplu de modul cum trebuie a se face o analiză a vorbireĭ, să luăm o părticică din discursul luĭ Marc-Anton, la vederea cadavrului sîngerat a luĭ Cesar, din tragedia *Iuliu-Cesar*, de Shakespeare :

O falnic Cezar ! zacĭ aşa de jos ? Isbînde, gloriĭ, prăzĭ, triumfurĭ, la aşa măsură aţĭ scăzut ? Adio !...

Eu nu ştiu, domnilor, ce gînd aveţĭ ? Cine'ĭ să peară, cine'ĭ putred încă : De sunt eu, nu e ceas maĭ nimerit ca al morţeĭ luĭ Cesar, nicĭ o unéltă maĭ scumpă decît paloşele vóstre muiate în cel maĭ nobil sînge al lumeĭ. Rog, de vă supăr, faceţivă pofta acum, cînd inima vóstră purpurie maĭ fumegă încă. Trăind o mie de anĭ, eu nu m'aş simţi maĭ bine spre a muri ; şi nicĭ un loc, nici un mijloc de mórte nu'mĭ va plăce atît, cît a muri aicĭ, lîngă Cesar, şi prin voĭ, aleşiĭ şi fruntaşiĭ acestuĭ veac"...

Cîtă schimbare, cîtă inflecţie de voce în acest singur paragraf, de la o frază la a doua, şi chiar dela un cuvînt la altul ! Sunt extremităţĭ

colosale, alunecări repezi şi neaşteptate pe tóte notele gamelor vorbirei.

Prin „O jalnice Cesar!“ cineva simte şi pronunţă toată măreţia de care acest General al lumei a fost înconjurat; aice vocea trebuie să aibă o notă destul de înaltă, de o plinătate complectă, esprimînd prin singurele aceste trei cuvinte o istorie întreagă a unui om de fală,—fală dobîndită prin un ciclu de mari fapte, şi traduse în istorie ca culmea geniului omenesc.

Imediat cuvintele „zaci aşa de jos?“, e căderea cea mai cumplită ce cineva şi-o póte imagina. Acéste şepte cuvinte ar putea fi esplicate prin şepte sute de cuvinte şi încă nu ar ajunge; prin urmare tonul ce se dă lor cîtă vigóre, cîtă pătrundere trebuie să poseadă întrînsul; cîtă tranziţie dela „Cesar, învingătorul de pretutindene, stăpîn a cea mai mare parte din lume, „imperatorul zeificat de poporul seu“, pînă la „un corp pătruns de armele unor laşi conspiratori, cari pentru nişte idei şi plănuiri meschine şi înguste aŭ doborît o aşa de formidabilă mărire!“

Aicĭ naşte ştiinţa de a critica şi a judeca, arta şi frumuseţa unei vorbirĭ în public. Acéstă modulaţie trebuie să ştie a o cumpăni vorbitorul, pentru ca să dea adevăratele tonurĭ şi să transmită ca prin un magnetism ascultătorului seu tótă importanţa subiectului, tot farmecul une vorbirĭ.

Să analizăm întregul paragraf ce l'am citat:

„Isbînde, glorii, prăzi, triumfurĭ, la aşa măsură

„aţi căzut?“ Acéstă frază nu este decît un comentar sau o complinire a celeĭ dintăĭ; ea repetă încă odată aceéş idee, şi trebue pronunţată aprópe pe aceléş tonurĭ egale.

Apoĭ: „Adio!“, acest singur cuvînt, reprezentînd o frază întreagă, ne zice că disperarea s'a înscris în sufletul luĭ Marc-Anton, că el spune luĭ Cesar ultimul cuvînt al amiciţieĭ şi iubireĭ ce păstra pentru dînsul, că se privéză, în fine, se rezemnează din acel moment de acéstă lovitură crudă ce a simţit.

Cum trebuie pronunţat acest cuvînt, ce represintă în sine atîtea ideĭ?

Un om în asemenea momente nu póte să'ş maĭ aibă tóte simţurile în deplină funcţiune; eĭ îş simte corpul părăsit de tótă puterea sa, simte că capu'ĭ devine o piatră, că resuflarea i se inódă în gît, numaĭ svîcniturile inimeĭ sale le maĭ aude, şi pronunţă acel „adio“ fără să'ş mişte fălcile sau gîtlejul, fără să maĭ pótă cumpăni cuvîntul în raţiunea sa.

Cînd Marc-Anton începe a pronunţa fraza: „Eu nu ştiu, Domnilor, ce gînd aveţĭ...“ o schimbare pe cît de grăbită, pe atît de îndrăzneaţă s'a făcut întrînsul. Din acea împietrire şi sforţare a sufletuluĭ luĭ, el se deştéptă deodată în realitatea cea maĭ pipăită, vede situaţia prozaică ce'l înconjură, şi redevenind omul de carne şi de sînge, priveşte la asasiniĭ ce stau în juru-ĭ şi ĭĭ întrébă rece, liniştit, familiar chiar, că „ce gînd au eĭ?, cine maĭ trebuie să piară? cine maĭ este putred,—şi prin urmare trebuie să fie doborît?“

Din acestea resultă că vorbirea unuĭ orator, ce ar avea să frazeze în o situaţie identică, trebuie să sufere o transiţie din cele maĭ expresive, fără care nu se póte deosebi nicĭ caracterul, nicĭ fineţa, nicĭ înţelesul puternic al unor asemenea fraze.

Dela „de sînt eu“, reîncepe tonul a se umfla, căcĭ ni se arată o jertfire de sine, ni se arată cum Marc-Anton se dă singur prins şi'ş pune în cumpănă viaţa-ĭ proprie, ca unul ce mărturiseşte în momente aşa de critice că iubeşte pe Cesar *atîta*, încît s'ar crede cel maĭ fericit dacă ar muri *odată, alăturea cu el*, şi *străpuns de aceiaş armă*. Astfel fiind, e trebuitor a se exprima în acéstă vorbire nu numaĭ pasiunea de a'ş sacrifica existenţa proprie alăturea cu cea a prietenuluĭ seu, dar şi o fericire sufletéscă inspirată de acea poziţie, un fel de transport sau extaz, aş putea zice „*spiritistic*“, dacă cuvîntul n'ar da loc la echivoc.

„Rog, de vă supăr, faceţivă pofta acum“ exprimă infruntarea morţeĭ şi ironie amară; iar „cînd mîna vóstră purpurie maĭ fumegă“, e batjocura şi orórea crimeĭ celor la carĭ el se adreseză.

„Trăind o mie de anĭ eu nu m'aş simţi maĭ bine spre a muri“, e o fericire exaltată de a se devota aceluĭ ce atît l'a iubit în viaţă, cum reese curat din fraza ce urmează: „şi nicĭ un „loc, nicĭ un mijloc de mórte nu'mĭ va plăcé

„atît, cît a muri aicĭ, lîngă Cesar“, şi termină sfruntînduĭ încă odată cu cea maĭ culminantă ironie: „şi prin voĭ, *aleşiĭ* şi *fruntaşiĭ* acestuĭ veac“.

Transiţiile şi exprimarea atîtor deosebite simţurĭ şi patimĭ ce am enumerat în acest mic paragraf, póte învederea orcuĭ cît de multă artă, cît de multă iscusinţă şi cumpănire de ideĭ se cere unuĭ bun vorbitor. A întona cuvinte cît de pompóse, dar fără caracterul, fără diapazonul şi variaţia neţermurită ce li cere însuşirea lor, nu-i decît o curată psalmodiare inconştientă, o galimaţie ce asasinează urechia fără nicĭ un folos pentru ascultător or pentru vorbitor.

A descrie modul de exprimare a simţurilor ce se reflectéză în individ, în vorbitor, ar fi ceva de prisos; astfel de lucrurĭ nu se pot exprima prin graĭ sau prin condeĭ; trebuie ca fie-care om să caute a le observa în intimitatea euluĭ seu, atuncĭ cînd prilejurĭ deosebite i se înfăţişează. *Iubirea, ura, mirarea, furia, vicleşugul, beţia, bucuria, frica,* etc. etc. nu se pot reproduce cu exactitate în închipuirea nostră decît dacă am avut ocazia să le pipăim moraliceşte, să le simţim în corpul şi creerul nostru macar un minut. Cu cît vom fi maĭ mult expuşĭ pasiunilor şi impresiilor diferite, cu atît în urmă vom fi în stare a le *reproduce* fie prin graĭ fie prin expresia figureĭ şi a corpuluĭ.

Inainte de a încheia acest capitol să maĭ dăm un exemplu de frazare.

Iată o altă parte a discursuluĭ luĭ Marc-An-

ton, deastădată în Forul în care era expus cadavrul lui Cesar :

Amicĭ! Romanĭ! Concetăţenĭ!... ascultaţimă... Vin să înmormîntez pe Cesar,—nu să'l laud!... Relele, făcute de ómenĭ, după eĭ trăesc, dar binele adesea cu eĭ se 'ngrópă!... Intîmplese şi cu Cezar tot astfel!

Inaltul Brutus v'a spus că Cezar fu ambiţios! De a fost aşa, a fost o grea greşală, şi greu a şi plătit el pentru ea...

Cu voia luĭ Brutus,—şi a celorlalţĭ,—căcĭ Brutus este un om onorabil,—şi astfel sînt toţĭ, toţĭ ómenĭ onorabilĭ,—viu să vorbesc la priveghiul luĭ Cesar.

Mi-a fost prietin drept şi credincios; dar Brutus zice că a fost ambiţios!... şi Brutus este un om onorabil!.. Mulţĭ prinşĭ la Roma el a adus, cu a căror preţ el umpluta lăzile obşteştĭ!

Acésta va să zică că Cesar a fost ambiţios?

Saracĭĭ cînd gemeau, Cesar plîngea!... Ambiţia e de o fire maĭ aspră!

Dar Brutus zice c'a fost ambiţios! şi Brutus este un om onorabil....

Cită măestrie de întonaţie trebuie cuiva ca să ajungă a puté fraza în mod perfect aceste vorbe ce se succed, într'un chip aşa de capricios!

Ce spune Anton,—şi ce vrea să înţălégă?... Cum voeşte el a străbate în inima noroduluĭ ce'l ascultă spre a aţîţa compătimirea cea maĭ înfocată, şi cum cată să pară neînteresat în discursul seu!

Marc-Anton îş începe vorbirea cu treĭ cuvinte exclamatorĭĭ: „Amicĭ, Romanĭ, Concetăţenĭ!“ Pentru ce dă el treĭ titlurĭ poporuluĭ? de nu ca să pătrundă tot maĭ adînc în intimi-

tatea luĭ, în încrederea luĭ, si să'l captive prin calificative măgulitóre, şi să'l facă ca, în mijlocul haosuluĭ de ideĭ ce domneşte atunce, să pironéscă atenţia spre cuvintele luĭ şi să fie ascultat.

„Viu să înmormîntez pe Cesar, nu să'l laud“ ; aceste cuvinte sînt zise pentru a da ascultătorilor ideea că el va vorbi în curentul de ideĭ ce era pornit în contra luĭ Cesar, şi nicĭdecît că ar fi să laude faptele sau viaţa asasinatuluĭ,— eeia ce momentan nu le-ar fi plăcut de loc. Pentru frazarea acestor vorbe va trebui decĭ ca cuvintele „să înmormîntez“ să fie cît se póte maĭ mult puse în vedere, iar asupra cuvintelor „să'l laud“, trebuie ca oratorul să alunece, cu un ton de cotorosire, de desaprobare, caşicum ar vrea să zică : „Eu ? Domne fereşte ! nu voĭ face nicĭodată sacrilegiul de a lăuda pe mortul Cesar.“

„Relele făcute de ómenĭ după eĭ trăesc, pe cînd binele ades cu eĭ se'ngrópă !“ Aceasta este o maximă ce Anton o pronunţă în faţa poporuluĭ,—o adevărată sentinţă pesimistă ! Vom arata maĭ departe care e tonul ce convine fiecăruĭ fel de vorbire, şi prin urmare şi cel potrivit pronunţăreĭ maximelor şi sentinţelor. Acum trebuie să ne mărginim a arata că fraza despre care e vorba trebuie debitată cu linişte profundă, cu vóce maĭ jósă decît de ordinar, cu un fel de *recitativ* muzical, în care înalţarea întonăreĭ se face numaĭ la cuvintele : ***Relele*** şi ***binele.*** Tonul frazeĭ sfîrşeşte descrescînd, aşa că cuvîntul *îngrópă* să

fie pronunţat abia respirînd. Logica acesteĭ maxime nu e uşor de scos în relief; Anton, pronunţînd'o, voeşte a pune în evidenţă maĭ mult partea a doua aci, pe cînd partea întâĭ nu o consideră decît ca o punte pe care să pótă trece peste furia ascultătorilor; el dă asigurarea cu jumătăte de voce, că *reul făcut de Cesar* nu'l va putea în nicĭ un chip şterge din memoria cuiva,—dar că în acelaş timp este permis a se pomeni ceva despre *binele* ce mortul a făcut odată,—lucru ce maĭ adesea se îngrópă odată cu mortul.

Fraza ce urmează imediat acesteĭ maxime: „Intîmplese şi cu Cesar tot astfel!“ e complinirea înţelesuluĭ ce i-am atribuit maĭ sus; aicĭ recitativul maximeĭ dispare, şi'ĭ ia locul cuvintele propriĭ ale luĭ Marc-Anton, cuvinte în carĭ se zugrăveşte în acelaş timp abnegaţia şi părăsirea aparentă a luĭ Marc-Anton cătră amintirea luĭ Cesar.

Vine însă imediat un alt ordin de ideĭ:

„Inaltul Brutus v'a spus că Cesar fu ambiţios!“ însamnă maĭ întâĭ o sfidare, o lăutură în rîs a *înălţimeĭ* luĭ Brutus; căcĭ oratorul îl numeşte *înalt* înloc de a'l numi *trădător, mişel*; „Ambiţios“ este iar un termen plin de sfidare; „cum?“, ar voi să zică Marc-Anton, „un asemenea om măreţ, erou, lipsit de orce patimĭ, a fost ambiţios?“—„Dar de-a fost aşa“, urmează el, „a fost o grea greşală, şi *greu a şi plătit* el pentru ea“. Totuş, oratorul în pronunţarea acestor cu-

vinte e departe de a crede că întradevăr Cesar ar fi greşit.

Să mai analizăm încă un paragraf, lăsînd pe celelalte pe socoteala cetitoruluĭ.

„Cu voia luĭ Brutus şi a celorlalţĭ, căcĭ Brutus este un om onorabil! şi astfel sînt toţĭ, toţĭ ómenĭ onorabilĭ!... viu să vorbesc la priveghiul luĭ Cesar".

Culmea tonuluĭ oratoric în acest paragraf e în cuvintele: *Onorabil, toţĭ* şi *ómenĭ onorabilĭ*. Marc-Anton spune poporuluĭ că consideră pe Brutus şi pe ceilalţĭ ucigaşĭ a luĭ Cesar de „ómenĭ fórte onorabilĭ"; dar aicĭ, ca şi în maxima precedentă, se ascunde viclenia sub care Anton vrea să atragă în partea sa atenţia întreguluĭ auditor, compus cum am maĭ zis, din persóne simpatice conjuraţilor. Pronunţarea cuvîntuluĭ „onorabil" decĭ, va trebui făcută cu un ton care numaĭ a *onorabil* să nu pară; şi pentru a i se da maĭ multă *preciozitate*, adecă umflătură falşă, vorbitorul va face bine să deslipéscă fiecare silabă a cuvîntuluĭ, să'l trăgăneze astfel ca să fie pronunţat cam aşa: *o-no-ra-bil!*; tot aşa şi pentru cuvintele *to-oţĭ, to-oţĭ ó-menĭ o-no-ra-bilĭ*!

Numaĭ în acest mod ascultătorul va înţelege uşor că Marc-Anton pronunţă pe acel „onorabil" numaĭ cu o intenţie ascunsă, avînd în ideea sa un calificativ cu totul contrar celuĭ de „onorabil" la adresa luĭ Brutus şi celorlalţĭ.

Să dăm acum şi o idee de întonare sau frazare mecanică ce am putea întrebuinţa *ca stu-*

diu, ca exerciţiu, până ce vom prinde siguranţa despre puterea nóstră de a fraza în mod curgător şi neforţat orce vorbire ce voim a exprima.

Dacă ne-am permite a fixa tonurile glasuluĭ nostru pe o singură gamă musicală, aşa că tonul cel mai grav să'l numim *do,* şi să gradăm celelalte pînă la cel maĭ ascuţit sau înalt, prin *re, mi, fa, sol, la* şi *si,* am trebui să pronunţăm fraza întâĭ din primul discurs a luĭ Marc-Anton cam în următorul mod :

O	falnic	Cesar !	zacĭ	aşa	de jos ?
sol	*la*	*si*	*mi*	*re*	*do*

Accentele pică pe cuvîntul *Cesar* şi *jos,* ca unele ce sînt cele maĭ substanţiale atît într'o parte a frazeĭ cît şi într'adoua. Ridicînd sau scoborînd vócea nóstră sub situaţia vorbireĭ, trebuie să căutăm să ajungem totdéuna drept la cuvîntul important, care este ţelul spre care trebuie să ne îndreptăm şi să accentuăm tonul. Tot aşa în fraza : „Izbînde, gloriĭ, prăzĭ, triumfurĭ, la aşa măsură aţĭ scăzut", este o deosebită cumpănire, prin aceea că fiecare substantiv ce urmează pe un altul trebuie pronunţat cu un ton maĭ marcat decît precedentul, pînă a se ajunge la culminant, aşa că ar trebui să pronunţăm fraza acesta în modul următor :

Isbînde,	gloriĭ,	prăzĭ,	triumfurĭ !
fa	*sol*	*la*	*si*

ér în partea a doua tonul se scobóră mereu :

la aşa	măsură	aţi scăzut ?
mi	*re*	*do*

In partea dintăi fiecare din cele patru cuvinte sînt accentuate, dar accentul cel maĭ puternic pică numaĭ asupra cuvîntuluĭ „triumfurĭ“ ; în partea a doua accentul loveşte numaĭ pe „scăzut“, iar cuvintele : „la aşa măsură“, sînt precipitate. Intre partea întăĭ şi a doua vócea trebuie să facă o oprire, ceia ce am putea asămăna cu o pauză muzicală de *un tact.* Din tăria crescîndă a tonuluĭ, pînă la culminantul „triumfurĭ“, vócea întretăinduse, reîncepe a pica fórte jos, şi ajunge abia auzită la cuvîntul „scăzut“.

Cercetaţĭ totdéuna cu asemenea grijă unde trebuie a se face înălţărĭ sau scoborîrĭ de ton, unde vócea trebuie să fie plină, puternică, vibrantă, şi unde trebuie să fie lină, înceată, abia auzită, unde se cere grabă şi precipitare şi unde linişte şi stacare, — şi odată lămurită şi bine fixată acéstă analiză, o vorbire este scapată de cea maĭ mare greutate ce ar avea de întimpinat.

Să nu se creadă însă nicĭ un moment că am avea intenţia de a face pe un vorbitor public să cînte în loc de a vorbi, sau *de a vorbi pe note...* Dómne fereşte ! Voim să îndicăm numaĭ în mod cu totul superficial un sistem mecanic, ce ar da o normă órecare în ridicările şi scoborîrile de tonurĭ ce se cer de o vorbire, carĭ nu s'ar putea indica prin altă manieră de a scrie decît prin

citata gamă musicală. Deasemenea să nu se creadă că în vorbire s'ar putea aranja tóte tonurile pe întinderea uneĭ singure game; sunt atîtea game în vorbire cîte cel puţin şi în canto. Am pus totuş una singură spre maĭ uşoară înţelegere şi a acelor persóne ce nu sînt muzicanţi.

Încă un ultim exemplu de adnotarea ce s'ar puté face uneĭ întonaţiĭ în maxima de care am vorbit maĭ înainte; astfel:

Relele	făcute	de	ómenĭ	după	eĭ	trăesc,
do	*sol*	*sol*	*sol*	*sol*	*sol*	*fa*

dar	binele	adesea	cu	eĭ	se	îngrópă.
fa	*la*	*sol*	*fa*	*fa*	*mi*	*mi*

Tot aşa înainte fiecare frază vorbită îş póte avea variaţiile eĭ, întocmaĭ ca şi orce frază musicală.

Mulţĭ vor critica acest sistem de studiu al întonaţiilor; la uniĭ le ar părea chiar ridicol, şi maĭ ales *ntauraliştiĭ în artă* (despre carĭ voĭ vorbi aiurea) vor striga în contra'ĭ din tóte puterile. Ca sprijin însă teorieĭ mele citez următorul pasaj din *Ciceron,* oratorul roman care a fost şi va remîne încă mulţĭ secolĭ idealul oratorilor lumeĭ:

Oratorul ce aspiră la perfecţie, zice Ciceron, va face să se audă o vóce puternică, dacă trebuie să fie vehement; dulce dacă este liniştit; susţinută dacă este grav; duiósă dacă vrea să excite compătimirea. Este ce'ĭ dreptul, ceva minunat în natura vóceĭ, care, cu treĭ tonurĭ numaĭ, înalt, grav şi mijlociu, produce în

cîntare o varietate așa de minunată și așa de plină de armonie. *Este póte de asemenea și în d scurs un fel de cîntare ascunsă*, nu acel cîntec musical ce'l au retorii frigieni și carieni în peroraţiile lor, dar cîntecul despre care voesc să vorbească Demosten și Eschin cînd îș bănuesc unul altuia inflexiile lor de voce, și întrucît Demosten însuș acordă dușmanului seu o voce dulce și sonoră... Natura pentru plăcerea urechei trebuie să servească de călăuz arteĭ. Oratorul trebuie să dorească o vóce frumósă, și dăcă nu e la voia luĭ de a o poseda, póte cel puțin cultiva și întări pe a sa. Prin urmare el va studia diferite inflexiĭ ale voceĭ și va străbate, fie în sus, fie în jos, tóte tonurile și tóte gradele.

Cu aceste citate orcine póte avea deplină încredere în sistemul de maniare a voceĭ ce'l propun, și rezultatul va fi cu atît maĭ folositor cu cît se va pune în asemenea exerciţiĭ maĭ multă stăruință și înteligență, excluzinduse orce exagerare ce, ca în tóte cazurile, și aice ar duce la ridicol.

X.

Legătura, pauza și inflexiile voceĭ.

De netăgăduită trebuință e întro bună vorbire, sau bună frazare, observarea cea maĭ amănunțită a pauzelor sau opririlor de voce, a legăturilor sau împreunăreĭ uneĭ vorbe cu alta, și a inflexiilor, sau trecerilor maĭ mult sau maĭ puțin repezĭ dela un ton la altul, dela o situație la alta.

O legătură sau pauză nepusă la locul ei póte strica absolut înțelesul, după cum am maĭ arătat și la capitolul despre punctuația ortografică. Sînt fraze carĭ cu toate că cuprind la o sută de cuvinte sau și maĭ mult, nu permit nicĭ o odihnire a voceĭ; sînt altele iar carĭ, deși numaĭ de cincĭ-șese cuvinte, cer totuș o întrerupere a cuvîntăreĭ, luarea unuĭ sau maĭ multor spațiurĭ de tăcere sau suspendare a voceĭ între acele cincĭ sau șese cuvinte.

După întrebărĭ (?) și exclamațiĭ (!), de ordinar trebuie lasat un spațiu, pentru ca acéstă întrebare sau exclamație să dea timp de reflecție, de respuns sau mirare în cugetul ascultătoruluĭ.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

Reticenţa (.....) nu produce totdéuna o suspendare seriosă a voceĭ; în asemenea cazurĭ oprirea se crede a fi timporară şi mică, atît cît reflecţia ideeĭ ascunse póte străbate în mintea ascultătoruluĭ. Astfel în dialogul următor:

„—Domnul Georgescu este un om tînăr?

„—Da, e tînăr... de cînd lupiĭ albĭ!

Reticenţa de aicĭ suspendă o clipă vorbirea, însă o suspendă aşa ca sunetul cel din urmă al cuvîntuluĭ tînăr, adică literele *ăr*, sînt prelungite şi apasate într'un órecare spaţiu, pînă ce vibrarea lor se perde şi atuncĭ legătura se operează imediat cu „de cînd", tot pe nota la care ajunsese ultimul sunet al cuvîntuluĭ „tînăr".

Reticenţele se maĭ găsesc şi atuncĭ cînd o persónă întrerupe şirul fraseĭ convorbitoruluĭ seu. Exemplu:

„—Am fost astăz dimineaţă in strada...

„—Las' că ştiu în care stradă aĭ fost: în strada Germană!"

Aicĭ nu maĭ e vorba de trăgănare a cuvîntuluĭ, după care vine imediat reticenţa, deórece întreruperea bruscă a tăiat deodată vorba celuĭ dintăĭ.

Cel maĭ urît efect se produce la o cetire, de exemplu, cînd cetitorul dă o *prea* mare valóre acestor feluri de reticenţe, sau că nu le observă deloc. In Teatru, asemenea lucruri sînt şi maĭ condemnabile. Se aude totuş de nenumărate orĭ, la actoriĭ ce nu'ş dau seama sau nu'ş dau silinţa de a pătrunde acest mesteşug al vorbireĭ,

o mare trăgănare a ultimuluĭ cuvînt ce'l au într'un paragraf de vorbire al lor, cînd trebuie, conform textuluĭ pieseĭ, să fie întrerupţi de alţiĭ. Lucrul se îngreuie cu atît maĭ mult, cînd actorul însărcinat să'ĭ dee replica, nu i-o dă la timp.

Aşa în dialogul.

„—Nu! voĭ spune tot, voĭ spune că D-ta m'aĭ bă...

„—Tacĭ că te bat din nou!“

Dacă replica „tacĭ!“ nu va fi zisă imediat, în spaţiul de timp în care trebuia a se pronunţa ultima silabă „tut“, primul vorbitor va trebui să prelungească pe „băăăă...“ pînă la replica celuĭ dealdoilea, ceia ce nu póte fi decît ridicol.

Incă o însuşire se póte da reticenţeĭ, aceea de a înlocui o frază prin alta, în vorbirea aceleiaş persóne:

„Pleacă chér în minutul acesta la... or nu, nu maĭ pleca; e de prisos!“

In acest caz reticenţa cere o suspendare de vorbire, urmată de o înflexie a întonăreĭ, deórece nu maĭ există legătură între ideia primitivă şi cea supravenită prin o schimbare instantenee a gîndireĭ; e tocmaĭ ceva contrar logiceĭ cu care se începe, şi decĭ înflexia intonăreĭ trebuie să fie bruscă.

Legătura contribue deasemenea fórte mult la lămurirea vorbireĭ, şi îndată ce acéstă legătură

nu e observată, vorbirea devine confuză şi fără noimă.

Iată ca exemplu următórele versurĭ pe carĭ le zice *Doctorul Hermann* din poema *Sorin*, de Dim. Bolintineanu.

Am căutat misterul în lumĭ nècunoscute;
Pe ómenĭ, pe natură, pe toţĭ am întrebat;
M'am scoborît în umbra mormintelor tăcute
Şi prin ţărina lumeĭ adînc am cugetat;
Am despicat ţerîna, precum şi cugetarea,—
Şi nu ştiu: cugetarea e care a urmat
Materieĭ? sau lutul a urmărit suflarea!
Sau, altfel, cugetarea... Să fiu maĭ acurat:
Maĭ bine jucam ursul la porţile străine,
Căcĭ cel puţin ursarul tot crede în ceva,—
Dar eu, nu cred nimica... şi nu ştiu de fac bine
Să nu cred!; nu ştiu iară de fac vr'un reu cumva?
Dar am aflat că nu e maĭ mare bogăţie
Decît credinţa nóstră! ş'atuncĭ am pismuit
Pe prostul care crede şi trece'n veselie
O viaţă 'ntreagă... 'n care nu ştiu la ce-am venit!

Aceste şeisprezece versurĭ compun o singură ideie cu complimentele sale; în mijlocul lor negăsinduse, sau maĭ zis neputînduse stabili nicĭ un punct, care să termine seria uneĭ gîndirĭ exprimate ce trebuie a compune o frază independentă, cu tóte reticenţele ce se văd,—ele trebuesc debitate fără întrerupere sau odihnă aparentă a voceĭ, cu tóte tranziţiile momentane şi inflexiile de voce, căcĭ altfel se riscă de a nu se maĭ înţelege nimic sau aprópe nimic, dacă se destramă

întreaga legătura ce trebuie să înlănţuiască ideia autoruluĭ.

După cum am maĭ arătat la regulele ortografice ce trebuiesc păzite, lipsa de spaţiu în vorbire provocă neînţelegerea sau contrariarea ideieĭ, neajuns de asemenea provocat şi prin introducerea uneĭ spaţieri acolo unde n'ar fi de nevoe. In frazele următóre maĭ dăm un exemplu:

„—Unde aĭ fost astă nópte, soldat?

„—La garda pieţeĭ să trăiţĭ! — Domnule Căpitan.

Inţelesul se alterează cu totul prin simpla legătura a cuvintelor „la garda pieţeĭ“ cu „să trăiţĭ.“

In versurile următóre:

Vîntul sereĭ mă va plînge,
Şuerînd la înserat;
Păcurariĭ toţi s'or strînge
La mormîntul meu uitat...

De veţĭ pune o pauză la sfirşitul versuluĭ întăĭ, şi veţĭ lega versul al doilea cu al treilea şi al patrulea, va eşi un nou înţeles posnaş, adecă: „păcurariĭ se vor strînge şuerînd la mormîntul meu“,—şi, se ştie că nimene nu vine la un mormînt cu chef de şuerat.

Legătura uneĭ fraze cu totul despărţite de o alta prin un punct, strică de asemenea întregul înţeles al amîndurora. Prin urmare trebue ca cineva să bage bine de samă unde se cere a se aplica legătura şi unde despărţirea absolută.

Voĭ să dau un exemplu detailat de frazare,

conținînd *pauzele*, *legătura* și *înflexiile* sau *tranzițiile* de voce necesare pentru marcarea și exprimarea ideilor întro vorbire órecare. Mă voĭ servi de litere *cursive* pentru a arăta cuvintele ce sunt numaĭ *accentuate*, și de litere **compacte** pentru acele *accentuate culminante*. Pauzele — vor indica un spațiu maĭ mare, după împrejurare ; steluța * o tranziție dela culmea de sus la acea de jos a voceĭ, sau din potrivă ; (*) va însemna o inflexie repede legată.

Iată astfel adnotată o parte din Monologul luĭ Figaro, din *Nunta luĭ Figaro*, comedie în cinceĭ acte de Beaumarchais :

O femeie !—femeie !—femeie !... (*) ființă *slabă* și **înșelătóre**.— — * *Tóte animalele* de pe lume îșĭ au *instinctul* lor ;— (*) al teu ?— să fie el óre **înșelătoria** ? — — — * După ce întru-una m'a *respins*, cînd o siliam **să se hotăréscă**, înaintea stăpîneĭ sale ; (*) *în mijlocul chiar a* **ceremonieĭ** !... — * **Rîdea** cetind *ziretul* ! — și eu, ca un zevzec... (*) **Nu** ! Domnule Comte ! **n'o veĭ avea** ! *Domniata* **nu o veĭ avea** ! — — — Pentru că eștĭ un *mare senior*, te crezĭ și un *mare* **geniu** ?... Nobleță, **avere**, rang, **frumusețe** ! tóte aceste te fac **așa de mîndru** !... — Și **ce** aĭ făcut D-ta ca să aĭ **atîtea** bucurii ? (*) Ț'aĭ dat ostenéla *de a te naște* ! — și nimic maĭ mult. — — * **Și apoĭ** un om *destul de ordinar* !... pe cînd eu ! *uitete*, perdut în norodul întunecat, mi-a trebuit să desvolt *maĭ multă* știință și socoteală *numaĭ* pentru *ca să pot* **trăi**, decît ar trebui cuiva ca să *guverneze* **treisprezece regate** !... (*) Și D-ta vreĭ să te *lupți cu mine* ?! — — — A ! vine cineva ! — * E *ea* !... * Ba nu-ĭ nimene ! — — Nóptea e neagră ca dracul, și în acest timp *eu* fac *prósta meserie* de *mire însurățel* * cu

tóte că nu-s decît pe *jumatate.* — — — Să fie óre în lume ceva mai anapoda decît *soarta mea*? — — : Fiul *nu ştiu cui*; furat de niște *banditi*, crescut în obiceiuri hoțești,— mă disgustăi întro bună dimineață *de dînşii* şi voii să întreprind o *carieră nouă*! * **o viață onestă**... şi **totuş**, unde mă întorc, unde mă duc *nu pot da* peste *noroc*! — Învăț *chimia, farmacia,* **chirurgia** (*) şi cu tótă încrederea unuĭ mare senior *abia am voe* să mănuesc o *lanțetă de veterinar*!— — * Disgustat de a mai **înțepa** *dobitoacele* bolnave cu lanțeța mea, — şi pentru ca (*) din potrivă *să le pot înveseli*! — (*) *mă arunc* deadreptul în **Teatru**! * Nu cumva credeți că trebuie să'mĭ fi legat o piatră de gît? * Clădesc o *comedie* de moravurile **seraiuluĭ**. * Ca autor *spaniol* cred că pot să amestec şi pe Mahomet fără multă bataie de cap *în piesa mea.* * Dar, *la minut*, un trimis *extraordinar* de nu ştiu unde, se plînge că *ofensez prin versurile* mele pe *sublima Pórtă*,— pe **Persia**!, o parte din peninsula *Indieĭ*! — **tot Egiptul**! Regatele Barceĭ, Prinoleĭ, Tunisuluĭ, Algeruluĭ şi **Marocului**! — şi iată *biata mea comedie* asvîrlită, pentru a face plăcerea *prințişorilor* **Mahomedanĭ**!, **carĭ**, nicĭ unul cred nu ştiu *macar să citéscă*, dar *carĭ* (*) ne amenință mereu spinarea porcĭlindule *cînĭ de creştinĭ*...

Am transcris acest monolog, ce póte servi ca o bucată-tip de dicție variată, după modelul ce ne-am propus, pentru a se putea cineva exercita în mod mecanic în frazarea, întonarea şi nenumăratele înflexiĭ, sau schimbărĭ ale voceĭ în recitare sau vorbire. Dar tot aşa orce cetitor póte uşor uza de acest mijloc însemnînd pe fiecare text ce ar voi să reciteze sublinierile şi celelalte semne de inflexiĭ sau pauze, pînă ce

va ajunge să fie în stare a recita bine orce bucată la prima cetire.

Printro astfel de indeletnicire stăruitóre, încetul cu încetul creerul se póte deda mai uşor la emiterea tonurilor juste şi la cunósterea şi păstrarea regulelor necesare unei bune vorbiri sau recitări, — întru-cît nimic nu e cu neputinţă unei voinţi, unui studiu şi unui exerciţiu stăruitor.

In sprijinirea acestei teze, traduc următorul pasaj relativ la arta de a vorbi a lui *Demosten*, despre care se scrie următoarele :

Demosten era slab de constituţie, avea vocea puţin întinsă, pronunţarea încurcată şi respiraţia scurtă. Respins în două rînduri de huiduirile acelor Atenieni ce nu puteau suferi un barbarism, nici chiar o întonare falşă, el începu contra sa însuş o luptă puternică şi încăpăţinată, pentru a muia, a regula un geniu pe care excesul de energie putea să'l rătăcéscă, şi pentru a dobîndi calităţile exterióre ce complectează pe oratorul public.

El făcu studii noi de stil, îndreptă viciile pronunţărei sale declamînd bucăţi lungi cu gura plină de petricele mici, vorbind contra valurilor clocotitóre ale mărei pentru a se obicinui cu furtunile din adunările populare.

Tótă lumea cunóşte acea peşteră în care Demosten locuia închis luni întregi, cu capul pe jumatate ras, pentru ca să nu pótă părăsi acel loc, şi acolo, copiind pe Tucydid pînă la opt ori una după alta, exercitînduse a exprima totul în mod oratoric, pregătindu'ş bucăţi peutru orce prilej, declamînd necontenit, meditînd şi scriind. Negreşit că numai acéstă nestrămutată voinţă şi îndîrjire la muncă făcu mai tîrziu pe invi-

dioşiĭ glorieĭ luĭ să zică că discursurile sale *miroseau a cloĭ* (ca alusie la lampa cu oloĭ ce'ĭ servea în întunerec pentru studiul ce'l făcea [1]).

Exemplu luĭ Demosten póte servi multora, şi tot odată trebuie să închidă gura acelora ce contestă faptul că talentul oratoric ar avea nevoe de vr'o artificialitate sau măestrire scolastică.

Sunt însă defecte de acelea carĭ nicĭ cu pietre în gură, nicĭ cu stăruinţĭ supraumane nu s'ar putea îndrepta, şi depinde de mintea fiecăruĭ care se simte cu órecarĭ defecte ce nu se pot înlătura, de a nu'ş maĭ perde vremea şi interesele ocupînduse cu un lucru ce numaĭ la sfîrşit bun nu'l va putea duce.

---

[1]). *P. Larousse*, Grand Dictionnaire Universel, Demosthène.

XI.

Coloritul unei vorbiri. Catedra, Amvonul, Oraţia, Pleduaria, Tribuna

Omul trece în viaţa'i prin atîtea situaţiuni deosebite, cîte nu se pot enumera sau stavili; cîte sentimente, cîte împrejurări, cîte fapte noui se pot produce pe pămînt, de atîtea moduri de a se exprima el póta dispune. *Veselia, tristeţa, grija, spaima, chemarea, explicarea, povestirea, batjocura, plîngerea, rîsul*, etc. etc., sunt atîtea situaţii diferite în cari se găseşte cineva, şi fiecare din ele se exprimă de orce individ prin manieri cu totul deosebite ale voceĭ, ale feţeĭ şi ale întregului organism omenesc.

Fiecare decĭ din sensaţiile sufletului nostru avînduşi împresiile eĭ speciale, se exprimă sub forme diferite, şi de aceste forme noĭ cată să ne interesăm a le cunoaşte, atuncĭ cînd natura nu ne-a pus la dispoziţie tot geniul şi tótă uşurinţa de a le exprima la perfecţie fără studiu şi fără căutare.

Dela vorbirea *dulce, comunicativă, liniştită, fa-*

miliară ce o întrebuinţăm în fiecare zi în relaţiile sau conversaţiile din casele nóstre, e o deosebire însemnată pînă la cea *demonstrativă*, *intuitivă*, ce o vedem în predarea unor lecţiuni de pe catedra şcolilor ce am urmat sau urmăm. Pe cînd tonul din familie e totdeauna de un diapazon mai jos de mediu, abia auzit, lipsit de gesturi şi întonaţii tari, ca unul ce se adresează la una, două, pînă la cinci, şese persóne, tonul profesoruluĭ trebuie să se distingă prin o pronunţare vie, înaltă, plină, resfirată şi condusă cu aşa tact ca să pótă fi auzit de fiecare elev, din un număr de 20, 30 póte şi 60 de elevi, şi, nu numaĭ auzit, dar şi priceput de tóte minţile tinere, ce se deosebesc maĭ cu samă fórte simţitor una de alta.

Din cînd în cînd profesorul trebuie să rărească aşa vorbirea sa în predarea lecţiilor, încît eleviĭ să aibă un timp maĭ larg de a pricepe şi rezona cele zise de el, decît ĭ'ar trebui unuĭ om matur, a căruĭ funcţiune a creeruluĭ este deja pe deplin desvoltată, şi póte dar trage concluzia ce'ĭ este necesară aprópe instataneŭ.

Cu cît profesorul va fi maĭ respicat, maĭ accentuat, maĭ răsleţ şi maĭ sentenţios în predarea sa, cu atît lecţiile sale vor fi maĭ atent ascultate, şi şcolariĭ vor reţinea maĭ mult din ele şi vor rumega maĭ bine înţelesul lor. Această manieră însă nu trebuie dusă iarăş la extrem; de multe orĭ tonul familiar dă şi el bune efecte în şcoală; însă trebuie să se ştie fórte bine unde

şi cum se póte întrebuinţa acest ton, căci o lecţie de fisică, matematică sau gramatică nu se póte nici cum învaţa decît după o explicaţie fórte atentă, cumpănită şi bine accentuată, pe cînd *istoria*, *literatura*, *religia* etc., se pot înstrui şi prin discursuri cu tonul familiar, povestitor, căci subiectele fiind mai atrăgătóre, şi mai lesne de priceput, atenţia şcolaruluĭ se încordează, şi n'are nevoe de a fi ţinută într'un frîu aşa de strîns, ca la obiectele carĭ par mai mult o sarcină decît o plăcere de a le auzi şi învăţa.

*

Altul cu totul trebuie să fie tonul cu care ni se zice o *predică*, de către un prelat de pe amvon, sau din faţa altaruluĭ. Aci se vorbeşte înaintea unor ómenĭ ce s'au adunat pentru a'şĭ uni şi îndrepta sufletele lor întro anumită direcţie. Nu se mai vorbeşte aicĭ de lucrurile şi mijlócele de trai de tóte zilele, obicinuite, ci de pregătirea sufletească către un ideal comun, de ceva mai înalt, mai nobil, mai deosebit, către care toţĭ vor a tinde, şi se consult asupra mijloculuĭ de a ajunge. Despreţul pentru materie şi adorarea slaveĭ cereştĭ trebuie să dee predicatoruluĭ o închipuire măreaţă, *quasi-fantastică*, care să'l încunjure cu un nimb de veneraţie, şi un ton *cald*, *misterios*, extra-lumesc, plin de respect pentru divinitate şi plin de încredinţare pentru poporul ce aşteaptă deslegarea enigmeĭ vieţeĭ şi mîntuirea greşelelor ce zilnic şi înconştient le comite.

Preotul ce'ş ceteşte litaniile sau predicele cu

acelaş ton cu care şcolariĭ îşĭ repet pederost lecţiile, sau care psalmodiază fără nicĭ oleacă de îngrijire, de stil, concepţie, aplicare şi menire, nu numaĭ că nu ajunge la scopul propus, dar încă face pe poporeniĭ seĭ să se plictiséscă şi să se desguste chér de a maĭ veni să asculte ceia ce nu pricep, nu'ĭ ating, nu le dă speranţa şi credinţa ertăreĭ, mîntuireĭ şi îndreptăriĭ faptelor şi gîndurilor lor. Pentru aceasta vedem zilnic resultatele surprinzătóre ce le dă sistemul de propagare a credinţeĭ bisericele Luterianilor, carĭ zilnic obţin din ce în ce maĭ mult teren în lumea civilizată, prin mijlocirea sistemuluĭ lor perfect de a predica şi răspîndi preceptele lor în aşa mod, că fiecare individ ce întră în ele spre a asculta cuvîntul şi dogmele Mîntuitoruluĭ, are putinţa de a fi pătruns şi convins de ceia ce aude că 'ĭ se explică, şi se dedă maĭ cu uşurinţă la faptele bune la carĭ îl îndémnă.

Grija cea dintăĭ decĭ a unuĭ preot, în îndeplinirea misiuneĭ sale sfinte, trebuie să fie posedarea mijloculuĭ de a se pune în comunicaţie imediată cu poporanul ce vine să'ĭ asculte preceptele,—căcĭ, prin o simplă cîntare de laudă a luĭ Dumnezeu, şi o necontenită psalmodiere a pasagielor din cărţile sfinte or recitare papagalicéscă a predicelor, nu se va ajunge la rezultatul dorit şi nu se va contribui decît la slăbirea neînlăturată a credinţeĭ şi scăderea aderenţilor acesteĭ credinţe,—după cum exemple destul de triste vedem la noĭ din ce în ce maĭ mult.

*

In multe cazurĭ omul de societate se află ţinut să facă pe oratorul într'un mod cu totul improvizat, precum la mese marĭ, banchete, celebrărĭ de căsătoriĭ sau naşterĭ, înmormîntărĭ, sau alte deosebite ocaziĭ maĭ mult sau maĭ puţin îndemnătóre la deslegarea limbeĭ şi comunicarea ideilor personale. Aci nu e vorba de discursurĭ propriu zise, ci de nişte oraţiĭ improvizate, fără pretenţie şi, de multe orĭ, trebuie să mărturisim, fără rost. Cu tóte aceste tonul special al acestor oraţiĭ nu lipseşte, şi este bine ca cel ce se angajază într'o aşa vorbire să'ş cumpănéscă de maĭ înainte puterile-ĭ oratorice pentru a nu produce ridicolul, în loc de efectul ce trebuie să'l producă.

Aceste oraţiĭ dar, după împrejurare, trebuiesc a fi făcute cu un ton, care rîdicînduse deasupra nivelului convorbireĭ de tóte zilele, nu trebuie totuş să ajungă la diapazanul discursurilor publice ale oratorilor profesionalĭ. Se cere maĭ întăĭ de *tóte* o deprindere de a vorbi înaintea uneĭ adunărĭ neobicinuite, pentru a nu fi surprins de *sfiala,* ce în deobşte încléştă gura acelora ce'şĭ încerc talentul lor de vorbire; apoĭ cugetarea sau prepararea unuĭ subiect ce urmează a fi expus, orcît de banal va fi asemenea subiect, şi apoĭ păzirea pe cît cu putinţă a regulelor ce deja le-am citat, într'un ton care se rîdică ceva dela cel conversativ, fără însă a atinge tonul oratoric, ce cată a fi rezervat numaĭ la solemnităţĭ de acele unde oratoria e admisă.

Nimic mai anost şi mai ridicol decît să auzi la o masă de nuntă sau de patron a cuiva, un conmesean ce se ridică, cu gravitatea unui orator la tribuna publică, şi începe a debita cu tótă puterea fólelor sale un discurs ce ar putea fi auzit nu de zece-douăzeci conmesenî aî seî, ci de o adunare de două sau treî miî de ómenî.

*

Să trecem la pleduaria unuî *avocat.*

In zilele nóstre avem adesea prilejul de a auzi în faţa justiţieî pledînduse cauze care ne interesează mai mult sau mai puţin, de avocaţi plătiţi ca să găséscă dreptatea clientuluî lor cu orce preţ. Şi precum întrun proces sunt totdeauna cel puţin două părţi adverse, şi din ele una numaî trebuie să ciştige şi una să pérdă, măestria avocaţilor caută să se desvolte şi întrupeze astfel ca să obţie în partea fiecăruî dreptatea, încît, pentru a ajunge la acest ţel pledanţiî uzează de tóte mijlócele oratorice ce pot găsi în ştiinţa şi arta lor, spre a convinge pe judecătorî în favórea cauzeî lor.

Or, aci bataia trebue să fie mai grea de cît în orce anumite cazurî,—căcî în tóte discursurile de orce gen ce se debitează în public, afară de declamaţia teatrală, oratorul este, sau cel puţin este presumat, ca convins de cele ce debitéză, pe cînd în avocatură ascultătorul e prevenit, şi'ş face tóte rezervele asupra justeţeî ar-

gumentelor şi a expunerilor advocaţilor; decĭ grija şi munca acestora e înzecit maĭ mare spre a ajunge să convingă cel puţin pe judecătoriĭ lor despre dreptatea clientuluĭ, şi pentru a ajunge la acésta trebuie să uzeze de tóte mijlócele înteligenţeĭ şi maĭ cu samă ale arteĭ oratorice, spre a demonstra că cutare lucru alb este negru, sau vice-versa, sau în alte cazurĭ a excita ura contra adversaruluĭ, compătimirea pentru client, sfidarea sau salvarea moraleĭ publice, în sfîrşit sentimente de acele ce nu pot sbucni dela sine în ochiĭ judecătorilor, ci trebuiesc înfăţişate cu anume aparate optice, particulare maiştrilor şieaneĭ.

Tonurile convenabile avocaţilor sunt diferite, după cum sînt şi cauzele ce le apăr, şi judecătoriĭ cătră carĭ se adresează.

Nu tot într'un chip se pledează înaintea unuĭ judecător de pace, unuĭ tribunal, unor juraţi sau unuĭ consiliu de războĭ. La fiecare din aceste autorităţi trebuesc tonurĭ propriĭ, speciale; căcĭ dacă înaintea unuĭ jude de pace poţĭ vorbi cu tonul cu care te tîrgueştĭ în piaţă cu un precupeţ, înaintea unuĭ juriu trebuie să cauţĭ a fi cît se póte maĭ patetic, spre a sbîrnîi maĭ mult córda sentimentală a inimeĭ juraţilor, iar înaintea unuĭ Consiliu de războĭ trebuie să te arăţĭ a fi pătruns de poruncile disciplineĭ .cazone într'un grad aşa, ca să pară că numaĭ codul militar vorbeşte prin organul D-luĭ Comandant superior al Corpuluĭ de armată.

Avocatuluĭ, ca şi actoruluĭ, îĭ încumbă maĭ mult îmbracarea a tot felul de haine oratorice; avocatul trebuie să se pue în pielea şi haina clientuluĭ seu, care cîte odată e un nemilos cămătar or o pasere de pradă a acestuia, altă dată e un talhar de drumul mare, un escroc, un bancrutist, un paricid, o victimă sau un calău al disciplineĭ militare.

Pentru a reuşi în cariera sa, avocatul trebuie să să conforme dar absolut situaţiilor clienţilor ce are de aparat şi să iee tonurile şi pozele ce se potrivesc aceleĭ situaţiĭ, lucru ce cere o chibzuială destul de însemnată.

*

Oratorul po'itic este tipul cel maĭ complect al arteĭ de a vorbi; el, pentru ca să pótă cuceri de la tribună auzul şi atenţia mulţimeĭ, trebuie să poseadă tóte calităţile inerente, intelectuale şi mecanice, ale oratorieĭ. Tonul seu trebuie să fie totdeauna măreţ, înpunător, grav, puternic, să resune dintr'un capăt în altul al săleĭ, sau cînd vorbeşte mulţimeĭ întrun loc deschis, vocea sa să predomine peste capetele tuturora, aşa ca să fie auzit pe cît se póte şi de ceĭ maĭ îndepărtaţi din asistenţi; cuvintele sale trebuie să fie largĭ, rĕsfirate; frazarea bine legată şi variată. Numaĭ astfel va putea încorda atenţia tuturora şi numaĭ aşa va putea fi *tolerat* să vorbească mulţimeĭ.

Un discurs politic zis întrun chip familiar, morocănos, fără tonul, pornirea şi culórea ce'ĭ este

trebuitóre, nu are nicĭ o valóre şi oratorul nu póte ajunge la nicĭ un succes.

Lucrul nu e rar să vedem oratorĭ politicĭ carĭ obţin succese imense inaintea publicului, datorite numaĭ şi numaĭ tonuluĭ şi moduluĭ cum ştiu a'şĭ debita discursurile, carĭ dealtmintrelea în fond sunt de o platitudine extremă, lipsite de importanţă sau tratînd de chestiĭ absolut cómune.

Aceasta însă să nu încurajeze pe nimene ca să se apuce de oratorie atuncĭ cînd nu are de tratat un subiect la înălţimea situaţieĭ, şi nu e pregătit aşa cum trebue să fie pentru ca să merite titlul seu şi ascultarea ce o cere publicului ; nu e destul să vorbeştĭ frumos pentru ca să'ţ cîştigĭ o cauză a căreĭ principiĭ nu le cunoştĭ sau nu le poţĭ înfăţişa prin graiŭ.

In acest senz *Gilbert,* un poet francez, a scris următórele versurĭ :

Que d'orateurs guindées, dans un discours savant,
Se tourmentent sans fin pour enfanter du vent!.

XII.

Vorbirea pe Scenă.

Scena cere numărul cel mai indefinit de întonaţii şi modulări ale vorbirei, după cum indefinite şi variate sunt situaţiile şi personagiile ce actorii au a representa în rolurile lor. E cu atît mai grea sarcina unui actor în exprimarea roluluĭ seu, cu cît în fiecare piesă şi în fiecare situaţie ce se găseşte, el trebuie să'ş lepede necontenit *naturalul* seu, calităţile-ĭ fizice, vibraţiile inerente organuluĭ seu, pentru a le transforma în acele ale personagiilor ce represintă.

Ceĭ ce strig *naturalism* în Teatru, şi în special in dicţia actorilor, şi pretind ca ea să *nu depaşască nicĭ decum* limitele ordinare ale conversaţieĭ şi tonuluĭ propriu al artistuluĭ, nu ştiu de sigur ce voesc; căcĭ toţĭ ştim cum un actor, ce n'are mai mult de 25—30 de anĭ, e ţinut adesea să jóce rolurile unor personagiĭ de 50—60 de anĭ, sau vice-versa; cel ce jócă astăz pe un *ţăran*, crescut în fundul munţilor sau al pădurilor, mîniĭ jócă pe un *curtezan* la palatul Regal. Apoĭ, orcît am dori ca ţăranul şi curteza-

nul, tînărul şi moşneagul să aibă una şi aceiaş modulaţie în vorbirea lor, lucrul *n'ar fi natural* de loc, şi trebuie să se păstreze fiecăruĭ însuşirile ce'ĭ le dă natura şi traiul seu, în mijlocul societăţeĭ sale. De aicea resultă că altul e tonul omuluĭ ce ş'a făcut viaţa la plug, la cazarmă, la hală, şi altul al celora ce au crescut în mijlocul colegiilor de educaţie sau curţilor aristocratice. Vorbirea actoruluĭ trebuie să fie conformă vrîsteĭ, ranguluĭ, situaţieĭ, caracteruluĭ, şi altor împrejurărĭ nenumarate. Rînd pe rînd acelaş artist dramatic trebuie să aibă facultatea de a reproduce cu vocea sa, cînd tonul tragic şi declamator a unuĭ *Oedip*, *Macbeth*, *Faust*; cînd tonul nebunesc şi comic a unuĭ *Sganarelle*, *Crispin*, *Cîrc-Sĕrdar* or a *Cucóneĭ Chiriţeĭ*; cînd tonul linguşitor şi perfid a unuĭ *Iago*, jalnic, mistic şi încoherent a luĭ *Hamlet*, istovit şi desperat a luĭ *Lear*, imitativ a luĭ *Kir Jani Avdelas* sau *Moişi Orîndarul*, etc. etc. Arta dramatică se póte serios asemăna uneĭ maşinĭ de stereotipie ce reproduce cu cea maĭ severă exactitate tipul primitiv, şi actorul ce reproduce greşit tipul ce represintă, nu ne dă decît o copie eronată.

Molière, în neperitórea sa comedie-bufă *Preţiósele ridicole*, pune dialogul următor:

Cathos. Eĭ, şi la ce actorĭ veţĭ da să jóce piesa Dvs.?

Mascarille. Frumósă întrebare! La actorĭĭ de la Bourgonia; numaĭ eĭ sînt în stare să dee adevărata valóre a lucrurilor: ceilalţĭ sunt niştе nătîngi *carĭ recitézĕ întocmaĭ cum se vorbeşte*... nu ştiu să facă a sforăi un vers... etc.

„*Ceilalți*“ va să zică trupa lui Molière; deci în trupa acésta se recita astfel cum se vorbește în tóte zilele și în tóte situațiile.

Shakespeare încă, prin gura capo-d'opereĭ sale *Hamlet*, recomîndă actorilor să nu *depășească regulele naturei* în jocul și vorbirea lor, „căci orce „exagerație se îndepărtează de scopul arteĭ dra„matice, care dela origine și pînă în zilele nóstre „a consistat totdéuna în a presenta, pentru a zice „așa, o oglindă a naturei, a arăta virtuței propri„ele eĭ însușirĭ, viciuluĭ propria sa închipuire, și „epocelor succesive forma lor și fizionomia lor „particulară“.

Dar este natură și natură, *natural* și *natural*. Cine póte susține că Mascarille trebuie să vorbéscă pe tonul unuĭ Președinte de Curte, Cathos pe tonul uneĭ Surorĭ de caritate, iar Hamlet pe tonul unuĭ Jandarm calare sau a unuĭ Obsar. Fie-care cu natura și naturalul seu,—și în teatru maĭ cu samă se cere ca naturalul tipuluĭ representat, să fie perfecta represintare a tipuluĭ trăit sau închipuit de autor.

Ni s'ar respunde că actoriĭ se specializez în caracterile ce le convin maĭ bine, și cel ce jócă pe *Othelo* nu trebuie să jóce și pe *Barbu Lăutarul*. Deși se vede în adevăr că în teatrele marĭ maĭ ales, lucrul se practică astfel, cu tóte aceste un bun artist trebuie să aibă facultatea de a reda cu aceiaș ușurință roluri de caracterele cele maĭ deosebite, și în mijlocul acesteĭ părerĭ vom cita din artiștiĭ celebri ce maĭ sunt az în activitate

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

pe *Eleonora Duse*, pe *Sarah Bernhard*, *Maria Guerrero*, *Coquelin aîné*, *Ermete Novelli* etc., toţi actorĭ necontestat de primul rang, carĭ s'au văzut admiraţi întro sară în roluri de cea maĭ crîncenă tragedie, şi în a doua sară sărind prin cercurĭ şi coafînduse cu perucĭ de paiaţi în piesele cele maĭ burleştĭ.

Tóte tonurile sunt decĭ imperios necesare unuĭ bun actor... singură *monotonia* trebuie să fie esclusă din debitul seu.

In acelaş rol chiar, un actor are trebuinţa a'ş varia dicţia, după cît de variate sunt situaţiile sale; căcĭ, ca să dăm un exemplu, în rolul luĭ *Hamlet* sunt scene în carĭ tonul actoruluĭ trebuie să treacă dela *visător* la *povestitor*, dela *glumeţ* şi *luător în rîs* la *declamator* şi *funebru*, dela *recitativ* sau *conversativ*, la *sentenţios*, *resbunător*, *desperat* etc.

Spre a se găsi notarea justă a tuturor acestor faze ale dicţieĭ scenice, trebue ca un studiu teoretic şi practic, aprofundat al caracterilor omenireĭ, să încoroneze darurile ce natura le va fi pus în sufletul persóneĭ ce se devotéză arteĭ dramatice, fără care actorie *de samă* nu póte exista.

A se da regulĭ scrise pentru exprimarea situaţiilor sufleteştĭ în care se póte găsi persóna cutare sau cutare ce e represintată pe o scenă, e ceva aprópe imposibil; singur şi cel maĭ competent maestru în atare caz e numaĭ *natura* şi *graiul individual*, şi, cînd situaţiile o permit, *cu-*

nóşterea prin sine însuş a situaţiilor, prin trecerea însăş a individuluï în peripeţiï de aceeaş formă, de aceeaş putere cu cele ce le întîlneşte în rolul seu.

Singurele sfaturï ce le putem da în mod special în privinţa întonaţieï, celor ce se destin arteï teatrale, în afară de preceptele generale ale vorbireï ce le-am aratat deja în acest op, sînt următórele:

A se păzi, maï întăï de tóte, *ca de foc*, de a nu cădea în **monotonie**, adecă în debitarea cadenţată a roluluï seu pe aceleaş game, avînd aceleaş note tonice, făcînd astfel efectul unuï fereseu ce hîrşie întruna la urechea spectatoruluï, sau a unuï dascal de strană ce dă zor ceaslovuluï ca să pótă eşi maï degrabă din biserică;

a studia cu mare băgare de samă *monologurile*, carï sunt bucăţile de încercare a fiecăruï actor, căutînd să fie cît se póte maï variat în tonurï, şi să ţie necontenit încordată atenţia privitoruluï spre dînsul;

a alunga din debitul seu orce *sforăire*, *respirare exagerată*, *ticurï* de orce natură ale voceï, şi a căuta ca ea să fie veşnic curgătóre, lină, rulantă, ca să nu dee motiv nimăruï să'l califice de *rótă neunsă*;

a căuta în *dialogurï* şi *scene de conversaţiï*, să se conforme *noteï generale* ce dominéză deja pe scenă, spre a forma un *acord perfect* cu ceï ce'ï dau replica, căcï altmintrelea cînd unul ar vorbi pe un ton *înalt*, altul pe un ton *medial*, şi ceï

de al treilea pe un ton *jos de tot*, negreşit că n'ar putea rezulta pentru auditor de cît o ridicolă *cacofonie*, şi efectul pieseĭ ca şi al actorilor ar fi dezastros;

a observa ca replicele ce le dă unuĭ coleg să fie în absolut acord, afară de cazurĭ bine înţeles cînd trebuie să producă exclamaţiĭ sau sbucnituri de voce ce es cu totul din domeniul uneĭ conversaţiĭ obicinuite;

în fine a căuta prin orce mod posibil ca dicţia sa *să pară* cît *maĭ naturală*,—fără însă să caute prin naturalul persóneĭ sale să *denatureze naturalul roluluĭ* ce jócă.

XIII.

Presentarea și Acțiunea vorbitorului.

Printre condițiile inevitabile ale reușiteĭ într'o vorbire în public e și presența și maniera de a se exprima. Un orator trebue să aibă în primul loc un fizic potrivit, fără nicĭ un defect corporal care să dee loc la ilaritate din partea ascultătorilor. Dacă s'a întîmplat cîteodată în lume ca un orator celebru să aibă un fizic sau înfățișare cu totul desplăcută, cum a fost *Robespierre* de pildă, acésta nu va să zică că figura e indiferentă, și că orcare om extropiat sau hidos, afară de cazul cînd ar avea un talent ca a luĭ Robespierre, póte cuceri atenția unuĭ public totdeauna dispus a persifla maĭ degrabă pe un orator decît a'ĭ trece cu vederea defectele. Un chior, un cîrn, un ciunt etc., cînd s'ar expune să vorbéscă, ușor ar căpăta, de la ceĭ ce ar avea cel maĭ mic colț în contra lor, cîte o apostrofă ca aceste : — *La Orgoiești! La Răchitósa!* or *Nu muşca!* etc.

Tot asemenea ar păți ceĭ ce n'ar putea să se exprime perfect, ca pelticiĭ, fornăițiĭ, răgușițiĭ etc.

Ţinerea corpuluĭ trebuie să fie cît se póte maĭ dréptă, estetică, formînd la orce mişcare aprópe nişte poze academice, fără exagerare. Prin acésta nu înţeleg ca cineva să aibă aparenţa că ş'a înghiţit bastonul, nicĭ să pară că e un paiaţ de lemn ce se mişcă după cum i se trag şferile. Oratorul trebue să'ş studieze presentarea şi mişcările fie prin cărţi speciale, fie consultînduş prieteniĭ competenţi, fie privinduse singur în o oglindă mare, pentru a putea maĭ uşor judeca efectul pozelor sale.

In ce priveşte mimica sau mişcările feţeĭ şi ale braţelor, ele trebue să concorde totdeauna cu subiectul tratat, fără exagerare şi fără o prea mare îndesire de gesturĭ sau mişcărĭ ale feţeĭ.

Dealtmintrelea acéstă chestiune face obiectul unuĭ tratat aparte, maĭ ales în privinţa artiştilor dramaticĭ, care nu póte întra în cadrul scriereĭ acesteea ; ceea ce recomînd cu stăruinţă este ca un vorbitor în public să fie cît maĭ rezervat în gesturĭ şi mimică, maĭ ales ceĭ ce tratează de chestiĭ religióse, literare or ştiinţifice.

Inbrăcămintea de asemenea trebue să fie din cele maĭ corecte, totdeauna neexagerată în forme şi potrivită mediuluĭ în care se vorbeşte, căcĭ venind cineva să vorbéscă în faţa publiculuĭ cu o pălărie cu proporţiĭ maĭ marĭ decît cele obicinuite, cu un guler prea nalt, cu niş'e pantaloni fistichiĭ or cu o cravată stacojie, negreşit că va găsi între ceĭ ce vor sá'l asculte şi de aceĭ carĭ să atragă atenţia celor din jurul lor asupra

acelor haine, şi să-ĭ distreze dela cele ce zice vorbitorul. Deasemenea cînd va fi să vorbéscă un orator órecare uneĭ mase de popor, în mare parte puţin cult, ar face reu efect să se prezinte în haine de gală, frac şi clac, cu mănuşĭ sau cu alte semne distinctive ale ultimelor mode ce's căutate numaĭ prin salóne aristocratice sau la solemnităţĭ oficiale.

Aci e locul să citĕm proverbul vechi romînesc :

— *Or vorbeşte cum ţi-ĭ portul, — or te pórtă cum ţi-ĭ vorba,*

deşi póte acest proverb nu a fost făurit tocmaĭ pentru înţelesul despre care tratez aice.

XIV.

Memorizarea şi... pentru a sfîrşi, puţină Higienă.

Un orator ce nu ş'ar avea discursul bine pregătit de maĭ nainte, schiţat întregul program al subiectuluĭ ce ar avea de desvoltat, concluzia găsită şi bine combinată, se expune sau a remînea cu *gura cascată* înaintea auditorilor, sau a încurca fraze şi ideĭ, spre a nu eşi din acéstă bodogănélă decît cît se póte de.... încurcat.

Improvizarea e un lucru sublim în diferite cazurĭ cînd oratorul este înzestrat cu un puternic dar al raţiuneĭ şi cuvîntuluĭ; nu toţĭ vorbitoriĭ însă pot fi improvizatorĭ, şi ceĭ maĭ mulţĭ sunt nevoiţĭ să'ş combine cu mult maĭ nainte discursurile lor şi să le memorizeze, învăţîndule aprópe în întregime pederost; succesul acestora însă adesea e problematic, căcĭ la eĭ încurcăturile şi lapsurile de limbă pot supraveni maĭ uşor decît la improvizatorĭ; şi de aceia nu putem recomanda maĭ cu căldură acestora decît: să studieze discursul lor după *un anumit program şi*

ordine de ideĭ, însă nicĭ într'un caz după *şirul cuvintelor*, sau cum am maĭ zis pederost ; un singur incident în sală i'ar pune în afară de ordinea lor de ideĭ, şi ca atare i-ar expune la ridicol.

Ţinerea la îndămînă a unor micĭ note pentru amintirea ideilor ce trebuie să susţie, combată sau desvolte, ajută adesea fórte mult pe un vorbitor, şi credem că nicĭ întrun caz nu ar trebui cineva să se dispenseze de aşa ceva.

O esercitare continuă a memorieĭ şi a discuţiilor controversate sînt factoriĭ ceĭ maĭ principalĭ aĭ memorizăreĭ şi siguranţeĭ curentuluĭ vorbireĭ.

Mulţĭ sunt însă carĭ au o memorie defectuósă sau carĭ îşĭ perd memoria prin întîmplărĭ deosebite, ca bóle diferite, prea multă hrănire, prea mult exerciţiu fizic, sau prea multă educaţie chiar. Decĭ higiena memorieĭ trebuie să fie cît se póte maĭ strict păzită, căcĭ altmintrelea se perde adesea orĭ.

*

In ce priveşte vocea sau organul, „interpretul sufletuluĭ şi al inimeĭ“ vorbitoruluĭ, maĭ am de zis cîteva cuvinte.

Nimic maĭ uşor din corpul omenesc nu se póte altera ca vocea ; căldura sau răceala prea mare, ostenéla, vegherea sau bóla, uzul exagerat al tutunuluĭ, alcoolurilor sau al unor mîncărĭ escitante, escesurile sexuale, alterează în mod surprinzător vocea. Totdeauna un vorbitor trebue să aibă o îngrijire neadormită de organul seu, cum

ş îngrijeşte un violonist violina luĭ, dar maĭ ales cu cîtva timp înainte de ziua cînd are a vorbi

Trebuie a se înlătura cu ingrijire dintre mîncărĭ piperul, acidele fermentate, glucosele, coféturile, bucatele făinóse etc.

Mîncarea multă maĭ ales in ziua vorbireĭ contribue fórte simţitor la perderea glasuluĭ şi chiar şi a memorieĭ.

Totuş, cu cîteva minute maĭ înainte de vorbire, clătirea gureĭ cu apă în care s'a pus puţin rom, dă un ajutor spontaneu, deşi nu de lungă durată. Zama de alămîe nefermentată, dar amestecată cu multă apă este iar recomandată în multe cazurĭ.

O bună dantură — naturală bine înţeles — ajută fórte mult perfecteĭ exprimărĭ; dar cînd din diferite cauze ea se deteriorează, trebue să se caute tóte mijlócele de a se înlocui dinţiĭ stricaţĭ, a se rotúngi, şi în fine a îngriji tot interiorul gureĭ, prin o neîncetată curăţenie, căcĭ cea maĭ mică escoriaţie a ginginilor, limbeĭ sau palatuluĭ bucal, alterează de asemenea în mod grav, vocea.

Gutunarul, tusa, saliva abondentă încă sunt factorĭ împedicătorĭ aĭ vorbireĭ, ce trebuesc cu îngrijire înlăturaţĭ.

Abuzurile sau bólele sexuale fac maĭ totdeauna ca vocea să devie grósă, stérsă, scîrţiitóre, displăcută, atunci cînd n'o nimicesc chiar cu totul.

Un *Fapt-Divers* ce'l găsesc în o fóe medicală din Paris, vă va face póte un moment să rîdeţĭ; dar ascultaţĭ ce scrie *Journal de la Santé:*

Cu toţiĭ cunóştem colofanul (sacîzul), acéstă rîşină cu care violoniştiĭ îşi frec părul de la arcuş, pentru a'l face maĭ vibrant şi maĭ sonor. Ştie cineva óre că se póte *colofana* şi córdele voceĭ?

Un doctor eminent a făcut maĭ multe experienţe, carĭ au dovedit că colofanagiul córdelor vocale sporeşte în mod simţitor sonoritatea voceĭ.

Se practică colofanagiul córdelor vocale punînduse întrun inhalator bucăţeluşe de sacîz, cu o mică cantitate de alcool, şi apoĭ se face cîteva aspirărĭ prelungite.

Acelaş efect nu póte fi produs de alte aparate, nicĭ prin vre-o injecţie stomacală, nicĭ prin injecţiĭ subcutanee.

Curentul de aer, trecînd prin lichid, duce cu el vaporĭ încarcaţĭ de alcool şi de colofan ce traversează tot aparatul respirator, gură, larinx, trachée, bronşe, celule pulmonare; în timpul trecereĭ lor aceştĭ vaporĭ usucă córdele vocale prin alcool şi depun pe ele o lungă pătură de sacîz ce se lipseşte de córde.

Acelaş doctor a făcut diverse experienţe fórte extraordinare, ce tind a arăta că tinctura de benjoin sporeşte vocea cu *o octavă*, pe cînd tinctura de tolu o reduce pe jumătate, şi că alcoolul camforat o nimiceşte cu totul.

Tóte preparaţiile de cocaină pot strica fórte mult voceĭ, pentru că Coca e un paralizant şi un stîngător. Pe lîngă Coca maĭ sînt un numĕr considerabil de narcotice, licheruri, parfumurĭ fórte plăcute dealtmintrelea la gustat sau mirosit, carĭ pot deasemenea să nimicéscă maĭ mult sau maĭ puţin vocea.

Aceste reproduse *le dau cu cît le-am cumparat;* totuş cu titlu de experienţe cineva póte să le încerce sau să le ţie în samă, neavînd în tot cazul nimic de riscat.

Concluzie.

Din tóte cele expuse pînă aice rezultă dar că, pentru ca să fiĭ un bun vorbitor trebue:

1, să aĭ darul vorbireĭ;

2, să'ţĭ lustrueştĭ cunoştinţele în arta vorbireĭ;

3, să n'aĭ defecte fizice sau ale organuluĭ;

4, să te presinţĭ bine şi să fiĭ cumpănit în acţiune.

5, să'ţĭ exerciţĭ, conservĭ şi îmbunătăţeştĭ memoria; şi

6, să'ţĭ îngrijeştĭ fără preget de sănătatea şi nealterarea organuluĭ vocal.

Dacă nu ţiĭ samă de aceste precepte — poţĭ să trecĭ, fără pagubă la schimb, la altă meserie.

BIBLIOTECA *ACADEMIEI* ROMÂNE

SCRIERI LITERARE

de N. A. Bogdan

Poveștĭ și Anecdote din popor, Ed. II, aprobată de Ministerul Instrucțiĕi publice pentru împărțire de premiĭ; Ediție ordinară, 1 leu; Ediție de lux, 4 leĭ.

Și nouă și vechĭ, Nuvele și amintirĭ din Teatru; Ediție ordinară, 1 leŭ; Ediție de lux 4 leĭ.

15 Comediĭ, parte originale, parte prelucrate după alțĭ autorĭ; Ediție ordinară 1 leŭ; **Ediție de lux 4 leĭ.**

Frunze-Verzĭ, poeziĭ și epigrame; **Ediție de lux 3 leĭ 50 banĭ.**

Ana-Dómna, soția lui Alexandru cel bun, dramă în 5 acte; (sub tipar).

Ciceron, dramă în proză în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.

Bogdan I sau Intemeerea Moldoveĭ, tragedie în versurĭ în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.

Bursucul sau Un vînat primejdios, comedie-vodevil în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.

Cançonete, Cuplete, Scene; un volum, 2 leĭ 50 banĭ.

Pe cîmpul de onóre, dramă în 3 acte; 2 leĭ.

Jean-Marie, dramă în versurĭ în 1 act, (traducere); 2 leĭ.

Abraam, legendă biblică dramatică, în 3 părțĭ; 2 leĭ.

Traian și Dochia, legendă lirică, în 1 act; 2 leĭ.

Isvorul lui Dan, operetă în 1 act; 1 leŭ 50 banĭ.

Berbecii la păscut, comedie în versurĭ în 3 tablourĭ; 2 leĭ.

De-a curmezișul, (scrisorĭ, călătorĭĭ, culegerĭ etc.), sub tipar.

Mișmaș literar-artistic, (recensiunĭ, versurĭ, cronice etc.); sub tipar.

Marchiza de Pompadour, vodevil în 1 act, (traducere); 1 leŭ.

Hamlet, Principele Danemarceĭ, tragedie în 5 acte (traducere și prelucrare); 1 leŭ 50 banĭ.

Se expediază franco de Autor, 114, *Strada Sărărieĭ*, **Iașĭ**, sau de Librăriile din Iași.